PJS STUDIES
DOI 10.48261/PJS250602en

Edyta Majcher-Ociesa
Jan Kochanowski University of Kielce
ORCID 0000-0002-2722-0543

POLISH-JEWISH RELATIONS DURING THE INTERWAR PERIOD IN POLISH HISTORIOGRAPHY. THE STATE OF RESEARCH

Summary

The article discusses the state of research on Polish-Jewish relations during the interwar period, divided into projects, key publications, and specific issues. Due to the vast number of studies, the focus is only on the most important works and the most popular research topics. Polish-Jewish relations were examined from both micro and macro perspectives. The discussion yielded a number of research findings and proposals, highlighting previously overlooked yet critical areas for further investigation. Particular attention was given to definitional frameworks. The analysis incorporated publications from both the interwar and post-war periods. This work aims to introduce the reader to scholarly literature on Polish-Jewish relations, as presented in both Polish historiography and Jewish historiography authored in Polish, as well as to outline prevailing research trends.

Keywords

Jews • Second Polish Republic • state of research • Polish-Jewish relations

Polish-Jewish relations can be examined on two distinct levels: the macro scale, which considers broad interactions between nations or communities at regional or national levels without delving into specifics; and the micro scale, which focuses on direct, interpersonal contact between individual Poles and Jews within a local, neighbourly context where the two communities intersect. Historian Regina Renz described the macro-scale relations as follows: "Jews and Poles living in the same town constituted two separate communities. […] This phenomenon is astonishing: such significant closeness and such great psychological alienness."[1] Soldier and diplomat Wiktor Tomir Drymmer (1896–1975) expressed a similar view:

> In Poland, Jews adopted a markedly different tactic than in Germany and Russia. Only a small number assimilated, and some among them faced persecution from within the Jewish community. The broader Jewish population remained separate from Polish society, enclosed by an invisible ghetto wall. Jews were so numerous in Poland that the law of mimicry seemed unnecessary to them. Instead, they formed a nation within the surrounding state, distancing themselves from it almost entirely.[2]

The same viewpoint emerges across multiple publications.[3]

It should be borne in mind that in every country, all national or religious minorities constitute separate entities striving to secure their possessions and interests. Janusz Żarnowski stated:

> From a social perspective, we are interested in the existence of national or ethnic groups that constitute certain autonomous structures. Some of these communities were predominantly separate societies, with a rich internal structure and co-

[1] R. Renz, *Życie codzienne w miasteczkach województwa kieleckiego 1918–1939*, Kielce, 1994, pp. 87–88.

[2] W.T. Drymmer, *W służbie Polsce. Wspomnienia żołnierza i państwowca z lat 1914–1947*, Międzyzdroje–Cracow–Warsaw, 2014, pp. 195.

[3] "These two communities lived side by side for centuries, united by numerous and frequent shared interests, and yet they remained alien to each other. At times, their relationship even turned hostile" (F. Kotula, *Miasteczko na przykładzie Głogowa Małopolskiego i jego sąsiadów. Próba biografii*, Rzeszów, 2014, p. 170). See also A. Hartglas, *Na pograniczu dwóch światów*, ed. J. Żyndul, Warsaw, 1996.

> hesion. […] The social structure of Jews was notably distinct. The majority were petty bourgeois –merchants and artisans – many of whom were impoverished.[4]

The author sees links with the rest of society, but does not mention any details: "None of the national communities were self-sufficient; each was, to a significant degree, connected to others within the global social fabric of interwar Poland."[5] The issue of Jewish self-isolation is viewed from a somewhat different angle by Henryk Zamojski, who argued that: "The claims that the Jewish community distanced itself from broader society, resisted assimilation into Polish national life, and preserved its distinct religion, language, and customs should likewise be viewed as surprising."[6] As cited by Sławoj Felicjan Składkowski, Yiechel Nahari-Międzyrzecki also offered a commentary on the situation of Jews in Poland in 1937:

> As a Jew and a Zionist, familiar with the situation of Jews […] in almost all European countries and in Palestine, I can objectively state that the situation of Jews in Poland, as in all countries with high birth rates, is conditioned by economic difficulties and high unemployment, which creates fertile ground for anti-Semitic propaganda. I must add here that we Jews constitute about 10 per cent of the population of Poland, which is a higher proportion than in other countries.[7]

Given the vast body of literature on Polish-Jewish relations, this article cites only the most significant works and the most frequently examined research themes. It also identifies underexplored areas that are crucial to a fuller understanding of these relations. The opening section offers preliminary observations on the challenges faced by scholars, while the main body presents the current state of research, organised by key publications and thematic issues. A section on research projects and conferences is also included, and the article concludes with research proposals and conclusions. Publications that appeared both in the interwar period

---

[4] J. Żarnowski, "Społeczeństwo," in *Społeczeństwo polskie w XX wieku*, eds. W. Mędrzecki, S. Rudnicki, and J. Żarnowski, Warsaw, 2003, pp. 28–29.

[5] *Ibid*.

[6] H. Zamojski, *Polacy i Żydzi. Dzieje sąsiedztwa – dzieje waśni. Historia stosunków polsko-żydowskich*, Warsaw, 2012.

[7] S. Składkowski, *Kwiatuszki administracyjne i inne*, London, 1959, p. 277.

and after 1945 were taken into account. This work aims to introduce the reader to the scholarly literature on Polish-Jewish relations, as presented in both Polish historiography and Jewish historiography authored in Polish, and to outline prevailing research trends.

Preliminary Remarks: A Handful of Thoughts

The year 1918 is key to understanding Polish-Jewish relations in the interwar period. Three important issues related to Poland's recovery of independence are worth highlighting: the continuing influence of the partitioning powers' policies on Polish-Jewish relations after 1918, Polish-Jewish negotiations (1918–1921), and problems with minorities living in Polish territories during the formation of borders (1918–1921). It may be inferred that Polish-Jewish relations in the 1920s were shaped by prior experiences –specifically, the attitudes and policies of the partitioning powers toward Jews and Poles, as well as the decisions made during World War I.[8] Further complicating these relations were the enduring differences among the former partitions, which manifested across nearly all facets of daily life. By the 1930s, however, Polish-Jewish relations were being actively shaped by the state, particularly through its nationality policies and Polish-language schooling. The year 1918 ushered in a new chapter in Polish-Jewish relations.[9] The authors most often state that the majority of the Jewish community supported the creation of the Polish state,[10] but it seems that the situation was more complicated than that. Janusz Pawlak wrote:

> Just like the partitions of the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 18th century, the reconstruction of Poland in 1918 was not as significant an event for most Jews as it was for most Poles. Jews, generally speaking, tried not to

[8] K. Zieliński, *Stosunki polsko-żydowskie na ziemiach Królestwa Polskiego w czasie pierwszej wojny światowej*, Lublin, 2005; J. Pająk, "Armia rosyjska wobec galicyjskich Żydów podczas I wojny światowej," *Almanach Historyczny* 23 (2021), pp. 151–175.

[9] S. Bergmann, "Bund a niepodległość Polski," in *Bund. 100 lat historii 1897–1997*, eds. F. Tych and J. Hensel, Warsaw, 2000; T. Schramm, "Żydzi wobec odradzania się państwowości polskiej," in *Przełomy w historii. XVI Powszechny Zjazd Historyków Polskich: Pamiętnik*, eds. K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz, and W. Wrzesiński, vol. 2, Toruń, 2000.

[10] H. Zamojski, *Polacy i Żydzi*, p. 79.

> take sides because, as history had taught them, this had almost always led to their persecution. […] Jews were loyal subjects, but they did not identify their interests with the fate of the state.[11]

Before 1918, the situation in Polish territories in all three partitions seemed stable, and the future alongside Poles after 1918 appeared to Jews as something unknown and not necessarily better.

With the reestablishment of statehood, the Polish population, previously oppressed and discriminated against, emerged as the dominant majority. Relations with minorities had to be redefined in a new geopolitical situation. For this reason, among others, the Polish-Jewish negotiations after 1918 on the shape of mutual relations and the functioning of Jews in the reborn Polish state were an unpleasant experience for the Polish delegation. Even Józef Piłsudski, who cannot be accused of anti-Semitism, was critical of Jews during this period.[12] The behaviour of a part of the Jewish community after 1918 came as a surprise to many Poles. Jewish attitudes toward the newly reestablished state were diverse and marked by ambiguity. Communists and the Bund opposed its creation, as did wealthier entrepreneurs who operated on the Russian, German and Austrian markets. Most German Jews were opposed to the rebirth of the Polish state, and the Jewish community living in the former Austrian partition, which had various ties to the partitioning power, was also sceptical. A significant part of the community adopted a wait-and-see, neutral attitude and was ready to support the winner. A small group played an active role in the process of restoring Poland's presence on the map of Europe.

The negotiations exposed differing perceptions regarding the shape of the reborn Polish state. A significant factor was the pressure – along with the form it took – on the Polish government concerning Jewish national, cultural, and personal autonomy.[13] The proposals voiced in that regard were not met with openness on the Polish side, so an anti-Polish defamation campaign was launched in the for-

---

[11] J. Pawlak, *Żydzi w dokumentach administracji państwowej w dwudziestoleciu międzywojennym (1918–1939)*, Toruń, 2007, pp. 22–23.

[12] W.T. Drymmer, *W służbie Polsce*, p. 198.

[13] J. Żyndul, *Państwo w państwie? Autonomia narodowo-kulturalna w Europie Środkowowschodniej w XX wieku*, Warsaw, 2000.

eign press, mainly in the United States.[14] It was at that time that the image of the anti-Semitic Pole was created. It also turned out that Jews living in Poland were not decision-makers, and some of the talks with the Polish delegation took place in the United States. Roman Dmowski was invited to one of them, and he made no secret of his sceptical views, as this twist of events was perceived by the Polish side as a sign of ill will on the part of the other side.

Jews assessed their situation in the Second Polish Republic subjectively, without taking into account the specific nature of Poland. Feliks Tych stated that when it came to the territories of the "former Russian partition, where the majority of Polish Jews lived, [they] certainly had more rights in the Second Polish Republic than under tsarist rule. However, subjectively, they may have felt differently, as all citizens gained more civil rights."[15] Poles, rejoicing in their regained independence, began to settle down in their own country. Jews, on the other hand, could feel like second-class citizens: "[…] they were not only proportionally not allowed to participate in government, but also had almost no access to government positions. Jews viewed this as harassment on the part of the Poles, a lack of equal rights and a relative degradation of their position."[16]

The process of shaping the borders of the Second Republic and the attitude of the Jewish community towards various events related to this process were also important in Polish-Jewish relations. The Polish-Bolshevik War and the attitude of Jews towards this key event had a huge impact on later mutual relations.[17] They were accused of insufficient participation in the Polish Army, desertion and favouring the Bolsheviks (the events in Pińsk).[18] Most Jews from Vilna and the surrounding area also supported Lithuanian claims to these territories.[19] Their compatriots from

---

[14] M. Nitecka, "Stosunki polsko-żydowskie w Częstochowie w latach 1918–1939," *Almanach Historyczny* 1 (1999), pp. 147, 166.

[15] F. Tych, "Uwagi o stosunkach polsko-żydowskich w XX wieku," *Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego* 1 (34) (1999), p. 13.

[16] *Ibid.*, pp. 13–14.

[17] G. Berendt, "Obraz ludności żydowskiej we wspomnieniach Polaków – uczestników walk o granice państwowe w latach 1918–1920," in *Polacy i sąsiedzi – dystanse i przenikanie kultur*, part 1, ed. R. Wapiński, Gdańsk, 2000; Z.M. Musialik, *Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920 a Żydzi*, Częstochowa, 1995; S. Rudnicki, *Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Warsaw, 2004, pp. 47–59.

[18] W.T. Drymmer, *W służbie Polsce*, pp. 198–200.

[19] J. Wołkonowski, "Skargi mniejszości żydowskiej na arenie międzynarodowej na zachowanie się żołnierzy polskich podczas wyzwolenia Wilna w kwietniu 1919 r.," *Miscellanea Historico-Iuridica* 5 (2007), pp. 105–120; H. Zamojski, *Polacy i Żydzi*, p. 81.

Lwów (now Lviv) and its environs likewise sided with the Ukrainians.[20] Only a few Jews took part in the Silesian Uprisings.[21]

Even today, researchers' attitudes towards 1918 are ambiguous and may raise doubts. In connection with the 100th anniversary of Poland's independence, numerous celebrations were held throughout the country, and many books commemorating this event were published, including a publication released with the misleading title *Polscy Żydzi dla Niepodległej (1918–1939)* (Polish Jews for Independent Poland, 1918–1939).[22] Readers hoping to find accounts of positive Jewish contributions to Poland's independence and development may really be disappointed. This book includes descriptions of the pogrom in Kolbuszowa and anti-Jewish incidents in the counties of Strzyżów, Rzeszów, Mielec, and Tarnobrzeg during the spring of 1919. It also revisits the ideological backdrop of the period through yet another examination of Roman Dmowski's views. Nevertheless, the micro-scale research contained in the second part of this work, entitled "Polscy Żydzi w służbie Niepodległej" (Polish Jews in Service to Independent Poland), and Adam Sitarek's article on Polish-Jewish negotiations in 1918–1921 are undoubtedly worthy of attention.

Historians and columnists adopt various strategies to present the multifaceted relations between Poles and Jews. Some, in addition to describing a specific event that influenced mutual relations, discuss the attitudes of both sides towards it.[23] This seems to be a valid approach that highlights potential sources of conflicts and differences in the perception of the same events. Numerous instances illustrate this. In September 1919, a commission led by Senator Henry Morgenthau was formed to investigate violence against Jews in Central and Eastern Europe.[24] Its creation was welcomed by Polish Jews, whereas Poles were more reserved in their

---

[20] K. Markowski, *Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918*, Cracow, 2019.

[21] Parys P., "Informacje o Żydach w aktach powstańczych (komunikat)," in *Żydzi na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*, eds. B. Kalinowska-Wójcik and D. Keller, Rybnik–Katowice, 2014, pp. 171–177. Some of the Jews who fought in the Silesian Uprisings came from the former Russian partition.

[22] *Polscy Żydzi dla Niepodległej (1918–1939). Historia, kultura, literatura*, ed. S.J. Żurek, Lublin, 2020.

[23] J. Wołkonowski, *Stosunki polsko-żydowskie*, p. 13.

[24] P. Różański, *Stany Zjednoczone wobec kwestii żydowskiej w Polsce 1918–1921*, Gdańsk, 2007; K. Rostański, *Polonji w Ameryce z Żydami sprawa w dobie Odbudowy Państwa Polskiego*, Warsaw, 1925; M. Urynowicz, "Raport Henry'ego Morgenthau. Przemoc antyżydowska podczas wojny z Rosją bolszewicką," *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej* 10 (2011); H. Zamojski, *Polacy i Żydzi*, p. 81.

assessments. In 1919, in *Gazeta Kielecka*, the author condemned the behaviour of the coalition partners, who treated Jews murdered on Polish soil differently from Poles who died at the hands of the Germans in the territories controlled by the latter, or at the hands of Ukrainians in Eastern Galicia: "But the coalition, which remembers the Jews in Poland and sends us Mr Morgenthau's commissions[25] and which defends the *Hajdamaka* cutthroats, was unable to defend the murdered Polish population in Upper Silesia."[26] Based on the above example and many others,[27] one might get the impression that Polish-Jewish relations are two separate histories – Polish and Jewish. We view these relations either through the eyes of Poles or through the eyes of Jews. However, it is the same history, with the same people participating in the same events, and the difference lies in the interpretation. Wiktor Tomir Drymmer presented the following point of view: "In Polish society, and I am talking about the vast majority of Polish society, our long-standing fellow citizens were viewed objectively, with their strengths and weaknesses taken into account. […] Jews were predominantly characterised by social alienation and a possessive insistence on maintaining exclusive control over their property and material holdings."[28] By contrast, Henryk Zamojski wrote from another perspective: "On the economic front, Jews were accused of allegedly seizing Polish property by force, dominating trade, demoralising peasants by getting them drunk in taverns, deceitfully buying up land and manipulating loans."[29] The author then debunked each of these myths. It is also worth mentioning the historians who, despite the complexity of Polish-Jewish relations, their own views and origins, strove to present the facts objectively and draw conclusions that transcended divisions.

---

[25] P. Różański, *Stany Zjednoczone wobec kwestii żydowskiej*; M. Urynowicz, "Raport Henry'ego Morgenthau." The commission, chaired by Senator Morgenthau, was established in September 1919.

[26] "Tragedia Górnego Śląska," *Gazeta Kielecka* 189 (1919), p. 1; E. Majcher-Ociesa, "Obraz Górnego Śląska w międzywojennej Gazecie Kieleckiej," in *Obraz medialny Górnego Śląska w okresie międzywojennym*, eds. D. Keller and K. Węgrzynek, Katowice, 2021, p. 62.

[27] A range of publications have explored the events in Lwów during the period of 22–24 November 1918, including: D.K. Markowski, *Dwa powstania*; G. Gauden, *Lwów – kres iluzji. Opowieść o pogromie listopadowym 1918*, Cracow, 2019; Z. Zaporowski, "Uwagi o relacjach polsko-żydowskich w czasie obrony Lwowa w listopadzie 1918 r.," in *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania, kontrowersje, perspektywy*, eds. T. Domański and E. Majcher-Ociesa, Kielce–Warsaw, 2021.

[28] W.T. Drymmer, *W służbie Polsce*, p. 198.

[29] H. Zamojski, *Polacy i Żydzi*, p. 67.

A key factor in presenting Polish-Jewish relations objectively is the careful definition of underlying terms and concepts.[30] When referring to pogroms, anti-Jewish events, riots, incidents, massacres, or pacification, historians must use precise language. Events of a similar nature should be described using consistent terminology, regardless of the identities of victims or perpetrators. Another concern is the disproportionate use of certain expressions, such as "pogrom" and "anti-Semitism."[31] In contrast, terms like "anti-Polonism," "Polonophobia," "anti-Catholicism," and "anti-Christianity" are rarely employed, and the term "anti-Polonite" is almost never used – even in cases where it would clearly apply.[32]

Basic Literature

Any serious inquiry into Polish-Jewish relations should begin with a set of foundational texts that serve as essential scholarly handbooks. Among these is the two-volume work *Żydzi w Polsce odrodzonej* (Jews in Reborn Poland), edited by Ignacy Schiper, Arie Tartakower, and Aleksander Hafftka, with the second volume focusing on the interwar period.[33] Equally important is the thematic collection *Studia żydowskie w Polsce – przeszłość, stan obecny, perspektywy. Studium selektywne* (Jewish Studies in Poland – Past, Present and Future. A Selective Study),[34] which surveys the state of research on Polish Jewish history across various academic institutions. Also noteworthy is Jerzy Ogonowski's monograph *Sytuacja prawna Żydów w Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939. Prawa cywilne i polityczne* (The

[30] Concerns regarding the definitional level have been raised several times (for instance, in the review: E. Majcher-Ociesa, "Damian K. Markowski, „Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918", Kraków 2019, Wydawnictwo Literackie, ss. 476," *UR Journal of Humanities and Social Sciences* 3 (2019), pp. 159–171; and in the introduction to the publication titled *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku*. Nonetheless, doubts have remained.

[31] According to *Słownik pojęć żydowskich* (Dictionary of Jewish Terms), anti-Semitism refers to: "an ideology, political movement, or set of prejudices that justify hostility toward Jews. It is historically linked to nationalism and totalitarianism, rooted in traditions of xenophobia and ethnocentrism. Anti-Semitism draws on racism by erroneously identifying Jews as an anthropological race. More broadly, it encompasses hostile attitudes, verbal and physical aggression, unfavourable generalisations, and prejudices against Jews, as well as beliefs that justify such behaviours on religious, national, racist, political, or economic grounds."

[32] S. Kozanecki, *Antysemityzm, antyjudaizm, antypolonizm. Źródła konfliktu*, Cracow, 1994.

[33] *Żydzi w Polsce odrodzonej. Działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna*, eds. A. Schiper, A. Tartakower, and A. Hafftka, vols 1–2, Warsaw, 1932–1933.

[34] *Studia żydowskie w Polsce – przeszłość, stan obecny, perspektywy. Studium selektywne*, ed. S. Gąsiorowski, Cracow, 2014.

Legal Situation of Jews in the Republic of Poland 1918–1939. Civil and Political Rights).[35] Although the book's title refers to the interwar period, it also includes a chapter on this issue from the 19th century. The subtitle itself is also somewhat misleading, as the author was interested in many topics, including the economy.

I recommend Andrzej Żbikowski's book titled *Żydzi* (Jews), which has the advantage of comprehensiveness though lacks footnotes. The author presents a wealth of information while keeping it accessible to the reader. The extensive use of photographs and maps deepens comprehension and facilitates engagement with the material.[36] Furthermore, publications on the history of the Jewish community, edited by Jerzy Tomaszewski[37] and Feliks Tych[38], have been released. Feliks Koneczny's work, *Cywilizacja żydowska* (Jewish Civilisation), by contrast, offers a different approach – examining Jewish history through a broad temporal lens and framing it in relation to Latin civilisation.[39] Ezra Mendelsohn[40] and Antoni Polonsky[41] present the history of Jews in Poland within a broader historical and cultural context.

Only a few authors have addressed Polish-Jewish relations on a national scale. The first publication on this topic was Józef Orlicki's *Szkice z dziejów stosunków polsko-żydowskich 1918–1949* (Sketches from the History of Polish-Jewish Relations 1918–1949), which appeared in 1983.[42] The author discussed the period of the Second Polish Republic, World War II, and the post-war period, devoting most space to the war. The introduction, entitled "Antecedencje" (Antecedents), also presented Polish-Jewish relations in the Polish-Lithuanian Commonwealth and in the Polish territories under partition. It was not until 2012 that Henryk Zamojski's book *Polacy i Żydzi. Dzieje sąsiedztwa – dzieje waśni. Historia stosunków polsko-żydowskich* (Poles and Jews: A Story of Coexistence, a Story of a Feud. A Historical Overview of Polish-Jewish Relations) was published.[43] How-

[35] J. Ogonowski, *Sytuacja prawna Żydów w Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939. Prawa cywilne i polityczne*, Warsaw, 2012.

[36] A. Żbikowski, *Żydzi*, Wrocław, 1999.

[37] *Najnowsze dzieje Żydów w Polsce w zarysie (do 1950 r.)*, ed. J. Tomaszewski, Warsaw, 1993.

[38] *Pamięć. Historia Żydów polskich przed, w czasie i po Zagładzie*, ed. F. Tych, Warsaw, 2004.

[39] F. Koneczny, *Cywilizacja żydowska*, Warsaw–Komorów, 2001.

[40] E. Mendelsohn, *Żydzi Europy Środkowo-Wschodniej w okresie międzywojennym*, Warsaw, 1992.

[41] A. Polonsky, *Dzieje Żydów w Polsce i Rosji*, trans. M. Wilk, Warsaw, 2014.

[42] J. Orlicki, *Szkice z dziejów stosunków polsko-żydowskich 1918–1949*, Szczecin, 1983.

[43] H. Zamojski, *Polacy i Żydzi*.

ever, its author, like Orlicki, focused primarily on World War II. Polish-Jewish relations are discussed in the post-conference proceedings *Z dziejów stosunków polsko-żydowskich w XX wieku* (From the History of Polish-Jewish Relations in the 20th Century),[44] *Polacy, Niemcy, Żydzi w Łodzi w XIX–XX wieku. Sąsiedzi dalecy i bliscy* (Poles, Germans, Jews in Łódź in the 19th and 20th Centuries. Distant and Close Neighbours),[45] and *Życie codzienne społeczności żydowskiej na ziemiach polskich do 1942 r.* (Everyday Life of the Jewish Community in Polish Lands until 1942).[46]

Several scholars have provided valuable regional insights into Polish-Jewish relations. Jarosław Wołkonowski's research on Wilno (now Vilnius) and its surrounding area stands out,[47] alongside Mariola Nitecka's examination of relations in Częstochowa during the interwar period.[48] Notable contributions also include Jerzy Gapys's study of the Kielce Voivodeship,[49] Izabella Kopczyńska's work on Poznań,[50] and Łukasz Połomski's exploration of the Nowy Sącz region.[51]

Books documenting Jewish communities across various voivodeships and selected counties of the Second Polish Republic also offer valuable perspectives. While these works primarily describe the Jewish population rather than focus on Polish-Jewish relations, they remain important contributions to regional scholarship. Among the authors of note are Wacław Wierzbieniec,[52] Anna Skupień,[53]

---

[44] *Z dziejów stosunków polsko-żydowskich w XX wieku*, eds. E. Czop and E. Rączy, Rzeszów, 2009.

[45] *Polacy, Niemcy, Żydzi w Łodzi w XIX–XX wieku. Sąsiedzi dalecy i bliscy*, ed. P. Samuś, Kurowice, 1997.

[46] *Życie codzienne społeczności żydowskiej na ziemiach polskich do 1942 r.*, eds. E. Majcher-Ociesa and B. Wojciechowska, Kielce, 2013.

[47] J. Wołkonowski, *Stosunki polsko-żydowskie w Wilnie i na Wileńszczyźnie 1919–1939*, Białystok, 2004.

[48] M. Nitecka, "Stosunki polsko-żydowskie," pp. 137–166.

[49] J. Gapys, "Relacje polsko-żydowskie w województwie kieleckim w latach 1918–1939. Wybrane zagadnienia," *Kieleckie Studia Teologiczne* 15 (2016), pp. 159–184.

[50] I. Kopczyńska, "Relacje polsko-żydowskie w Poznaniu w okresie dwudziestolecia międzywojennego," in *Od konfliktu do współistnienia i współpracy*, vol. 1: *Bliscy i dalecy sąsiedzi*, eds. K. Grysińska-Jarmuła and T. Maresz, Bydgoszcz, 2017, pp. 124–133.

[51] Ł. Połomski, "Relacje polsko-żydowskie na Sądecczyźnie w okresie międzywojennym," *Rocznik Sądecki* 42 (2014), pp. 65–92.

[52] W. Wierzbieniec, *Żydzi w województwie lwowskim w okresie międzywojennym. Zagadnienia demograficzne i społeczne*, Rzeszów, 2003.

[53] A. Skupień, *Ludność żydowska w województwie poznańskim w latach 1919–1938*, Poznań, 2007.

Agnieszka Olejniczak,[54] Wojciech Jaworski,[55] Tomasz Kawski,[56] and Izabela Lewandowska.[57]

Works that examine Polish-Jewish relations and the history of Jewish communities through archival sources are essential for enriching our understanding of the past. A notable example is the 2001 collective volume titled *Źródła archiwalne do dziejów Żydów w Polsce* (Archival Sources for the History of Jews in Poland), edited by Bolesław Woszczyński and Violetta Urbaniak.[58] It is broken down into three parts, with the first volume opening with information about sources held in Polish archives. The first part contains articles based on documents from the Archiwum Główne Akt Dawnych (Central Archives of Historical Records), Archiwum Akt Nowych (Central Archives of Modern Records), and Archiwum Dokumentacji Mechanicznej (Mechanical Documentation Archives). Next, state archives in Poland's largest cities were analysed for information on Jewish history. This project covered the state archives in Białystok (including its division in Łomża), Bydgoszcz, Częstochowa, Elbląg (based in Malbork), Gdańsk, Kalisz, Katowiceh, Kielce, Koszalin, Cracow, Leszno, Lublin, Łódź, Olsztyn, Opole, Piotrków Trybunalski, Płock, Poznań, Przemyśl, Radom, Rzeszów, Siedlce, Suwałki, Szczecin, Toruń (including its division in Włocławek), the Capital City of Warsaw, Wrocław, Zamość and Zielona Góra. The authors also explored the holdings of the Centralne Archiwum Wojskowe (Central Military Archives), the Archiwum Polskiej Akademii Nauk (Archives of the Polish Academy of Sciences), the Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie (Archives of the Jewish Historical Institute in Warsaw), and the Archiwum b. Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytutu Pamięci Narodowej (Archives of the former Chief Commission for the Investigation of Crimes Against the Pol-

[54] A. Olejniczak, *Żydzi w powiecie włocławskim w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Włocławek, 2000.

[55] W. Jaworski, *Ludność żydowska w województwie śląskim w latach 1922–1939*, Katowice, 1997; W. Jaworski, *Żydzi w województwie śląskim w okresie międzywojennym*, Katowice, 1991; W. Jaworski, *Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim. Zarys dziejów*, Sosnowiec, 2006.

[56] T. Kawski, "Ludność żydowska na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w okresie międzywojennym (1918–1939)," *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie* 13 (1999), pp. 127–178.

[57] I. Lewandowska, "Społeczność żydowska na ziemiach pruskich (Warmii i Mazurach) na przestrzeni dziejów. Zarys problematyki," in *Żydzi wschodniej Polski*, Series 5: *W kręgu judaizmu*, eds. J. Ławski and I.E. Rusek, Białystok, 2017, pp. 349–376.

[58] *Źródła archiwalne do dziejów Żydów w Polsce*, eds. B. Woszczyński and V. Urbaniak, Warsaw, 2001.

ish Nation – the Institute of National Remembrance). The second part concerns sources held in Israeli archives, including the American Jewish Joint Distribution Committee Archives in Jerusalem, the archives of the Diaspora Institute at Tel Aviv University, the archives of the Dr. Zerah Warhaftig Institute for Research on Religious Zionism at Bar-Ilan University, the Central Archives for the History of the Jewish People, the Central Zionist Archives, the Massuah Archives at Kibbutz Tel Yitzchak, the Archives of the United Kibbutz Movement in Hulda and the Yad Vashem Archives. The third part is titled *Varia*.

A substantial portion of publications, especially at the micro level, consists of diaries, memoirs, and personal accounts. They provide insight into the direct neighbourly relations between Poles and Jews. Also noteworthy are the Jewish books of memory,[59] issued post-World War II,[60] which preserve the recollections of Jewish communities from specific towns. Most of these works focus primarily on the Jewish community, with Poles rarely appearing in the narrative. In this respect, they are no different from the recollections of Polish authors, who also concentrate on the lives of Poles, with relations with Jews being a rare theme, touched upon somewhere on the margins of the main narrative. In this context, it is worth mentioning Grzegorz Berendt's article on the image of the Jewish population in the memories of Poles.[61]

It is also worth reading articles published in profiled journals, including *Kwartalnik Historii Żydów* (formerly known as *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*) and *Polin. Studies in Polish Jewry*, *Polish-Jewish Studies* and *Studia Judaica*.

Specific Issues

Anti-Jewish incidents and the broader phenomenon of anti-Semitism remain central themes in historiographical inquiry, particularly among Jewish scholars, for whom these subjects appear to be the most frequently examined. Given the predomi-

[59] Jewish books of memory are also known as Yizkor books: *Pinkas*, *Pinkus*, and *Pinkes*.

[60] Examples of such books of memory include: *Opoczyńska księga pamięci*, eds. J. Gapys and E. Majcher-Ociesa, Opoczno, 2014; *Pinkes Szczekocin. Księga pamięci Szczekocin (Życie i zagłada żydowskiego miasteczka)*, ed. I. Szwajcer (Ben-Awrom), Tel Aviv, 1959 (Polish edition eds.: M. Skrzypczyk, M. Tuszewicki, and A. Wieczorek, Szczekociny, 2010); *Tam był kiedyś mój dom… Księgi pamięci gmin żydowskich*, eds. M. Adamczyk-Garbowska, A. Kopciowski, and A. Trzciński, Lublin, 2009; *Księga pamięci żydowskiego Lublina*, ed. A. Kopciowski, Lublin, 2011.

[61] G. Berendt, "Obraz ludności żydowskiej."

nantly urban composition of the Jewish population under investigation, scholarly attention has increasingly focused on Polish-Jewish relations within specific urban contexts. Beyond localised studies, several overarching dimensions of these relations have also been explored, encompassing economic, political, military, sporting, cultural, and educational domains. Meanwhile, certain areas of inquiry – such as the lives of Jewish farmers, instances of intermarriage, and informal relationships – pose notable methodological challenges, primarily due to the scarcity of source materials.

The issue of anti-Jewish incidents,[62] which occurred most frequently in small towns rather than large cities and involved people who had come from outside the area, seems to have been well researched. Among other things, the incidents in Przytyk,[63] Odrzywół,[64] Mińsk Mazowiecki,[65] Brześć nad Bugiem,[66] Lvov,[67] and Przemyśl[68] have been investigated. Their causes varied, with attacks usually occurring as a result of a combination of circumstances and factors: economic, criminal, political, anti-Semitism, misunderstandings and misinterpretations of behaviour, or personal conflicts.

One potential issue lies in how terms are defined.[69] We generally consider pogroms to be events in which, in addition to the civilian population, uniformed ser-

---

[62] A. Markowski, "Pogromy, zajścia. Zbiorowe akty przemocy przeciw Żydom w Białymstoku pierwszych dekad XX wieku," *Studia Judaica* 1 (2011), pp. 23–44; I. Cohen, *A Report on the Pogroms in Poland*, London, 1919; J. Żyndul, *Zajścia antyżydowskie w Polsce w latach 1935–1937*, Warsaw, 1994.

[63] P. Gontarczyk, *Pogrom? Zajścia polsko-żydowskie w Przytyku 9 marca 1936 r. Mity, fakty, dokumenty*, Biała Podlaska, 2000.

[64] J. Gapys and M.B. Markowski, "Zajścia antyżydowskie w Odrzywole w 1935 r. wyrazem wpływów endecji w województwie kieleckim," *Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego* 1 (34) (1999), pp. 43–58.

[65] A. Gontarek, *Żydzi Mińska Mazowieckiego w latach 1918–1939*, Lublin, 2013; J. Laskowska-Gielo, "Pogrom w Mińsku Mazowieckim (czerwiec 1936 r.)," *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego* 4 (2000), pp. 485–495. The title of Laskowska-Gielo's article may suggest that the pogrom in Mińsk Mazowiecki lasted a month, but the author did not specify the dates of the events.

[66] *Zajścia antyżydowskie w Brześciu nad Bugiem 13 V 1937 roku*, ed. W. Śleszyński, Białystok, 2004.

[67] J. Tomaszewski, "Lwów, 22 listopada 1918," *Przegląd Historyczny* 2 (1984), pp. 279–285; P. Różański, "Pogrom lwowski 22 listopada 1918 roku w świetle zeznań organizacji syjonistycznej złożonych przed komisją Morgenthaua," *Kwartalnik Historii Żydów* 3 (2004), pp. 347–358; Z. Zaporowski, "Uwagi o relacjach polsko-żydowskich."

[68] W. Wierzbieniec, "Zajścia antyżydowskie w Przemyślu pod koniec 1918 roku," in *Świat niepożegnany. Żydzi na dawnych ziemiach wschodniej Rzeczypospolitej w XVIII–XX wieku*, ed. K. Jasiewicz, Warsaw–London, 2004.

[69] Varying interpretations of the term "pogrom" were present already in the interwar period. "For Jews, it was any mass-scale anti-Jewish incident that resulted in human casualties and economic losses. Poles generally understood the word 'pogrom' as an anti-Jewish action organised or supported by the authorities. They based this understanding of the term on its Russian origins." (S. Rudnicki, *Żydzi w parlamencie*, p. 45).

vices are involved (and which were therefore planned), while anti-Jewish incidents are those that end with the arrival of uniformed services at the scene (spontaneous). In terms of their causes, they can be divided into those with economic motives (for example, in Przytyk on 9 March 1936) and those with retaliatory ones (in Pińsk and Lida in April 1919, Jews supported the communists; in Lwów in November 1918, they sided with the Ukrainians). Another factor to consider is the number of victims and injured individuals, alongside the type and circumstances of death. Typically, anti-Jewish events resulted in few, if any, fatalities – rarely exceeding four victims. For example, during the events in Przytyk, three people were killed: a Jewish couple (beaten to death by a crowd of Poles in their apartment) and a Pole (shot by a Jew); in Kielce on 11 November 1918, there were either two or four people. The largest number of casualties occurred during retaliatory events connected to the formation of the borders of the Second Polish Republic. These events, carried out by soldiers, were a response to cases of collaboration of Jews with enemies of the Poles. For example, in November 1918, the Polish Army and the pro-Ukrainian Jewish Militia clashed in Lwów, killing 44 people (including 7 in hospitals) – 33 Jews and 11 Christians.[70] In the interwar period, mainly in the early years of the Second Polish Republic, between 100 and 150 Jews were killed in various incidents,[71] the vast majority of them during acts of retaliation for activities initially directed against Poles.[72] Researchers have not yet determined the number of Poles killed by Jews during anti-Polish events or those whose deaths were caused by Jewish collaboration with the Bolsheviks, Ukrainians, Belarusians, Germans, or Lithuanians. The above presents the criteria for analysing anti-Jewish incidents that are measurable (encompassing the toll of killed, injured, and shot individuals, as well as the count of assailants). Some historians suggest using an emotional criterion – despite its immeasurability – while also omitting socio-economic context, replacing it with a "pogrom atmosphere," and classifying all

[70] Z. Zaporowski, "Uwagi o relacjach polsko-żydowskich," p. 40.

[71] These are estimates based on our own research. Despite considerable interest in researching anti-Jewish events, no historian has yet presented a tabular calculation of all anti-Jewish events in the Second Polish Republic, broken down by date, location, number of fatalities, number of the injured, and number of participants.

[72] R. Bubczyk, *A History of Poland in Outline*, Lublin, 2011, p. 123. According to the author, around the turn of 1919, an estimated 200 Jews were killed amid a surge of anti-Semitic pogroms.

such events as pogroms, arguing that alternative terms are mere euphemisms.[73] The aim was to elicit a specific response from Poles, especially from the authorities of the Second Polish Republic: "For Jewish activists and journalists, it was most important to use terms that would enable them to more effectively demand that the authorities issue appropriate orders and take the necessary measures to protect the lives and property of all citizens."[74]

I would like to dwell a little longer on Natalia Aleksiun's article entitled "Nihil novi? Historiografia pogromów z lat 1921–1939" (*Nihil novi*? Historiography of the Pogroms of 1921–1939).[75] Polish readers may be struck by the infantile first part of the article's title: "Nihil novi?" It is puzzling that the author omits the key period of 1918–1921, when anti-Jewish events were most frequent. The text only mentions them briefly. The author categorises historians of pogroms into two groups: those who relativise their history – such as Piotr Gontarczyk and Marek Chodakiewicz – and those who do not, including Jolanta Żyndul and Artur Markowski. The author did not provide the number of people killed or injured in the events described, which suggests that this information is not important (it is only on page 102 that she provides specific figures for the fatalities and injuries resulting from anti-Jewish incidents in 1935–1937). The article contains an unfair assessment of Piotr Gontarczyk's book on anti-Jewish incidents in Przytyk.[76] His work was based on extensive archival materials. In the "Documents" section, the author presents 34 distinct sources – including reports by the Voivode of Kielce and the Starost of Radom, a Court of Appeals ruling, and selected excerpts from books and press articles (pp. 141–367) – enabling readers to independently reconstruct the course of events and draw their own conclusions. Some authors treat the interwar period as a prelude to the Holocaust, such as Zbigniew Razowski, who wrote a text on Polish-Jewish relations in Chrzanów and the surrounding area in 1918–1923 as a contribution to research on the Shoah.[77] No valid methodology supports this connection.

---

[73] N. Aleksiun, "Nihil novi? Historiografia pogromów z lat 1921–1939," in *Pogromy Żydów na ziemiach polskich w XIX i XX w.*, vol. 3: *Historiografia, polityka, recepcja społeczna (do 1939 roku)*, eds. K. Kijek, A. Markowski, and K. Zieliński, Warsaw, 2019, pp. 96, 98.

[74] *Ibid.*

[75] *Ibid.*

[76] P. Gontarczyk, *Pogrom?*

[77] Z. Razowski, "Relacje polsko-żydowskie w Chrzanowie i okolicy w latach 1918–1923 jako przyczynek do badań nad Szoa," in *Ciemności kryją ziemię. Wybrane aspekty badań i nauczania o Holokauście*, eds. M. Grądzka-Rejak and P. Trojański, Cracow, 2019, pp. 171–187.

Research on anti-Semitism is also well advanced;[78] this issue has been addressed by Alina Cała, among others.[79] There is no shortage of biased works on this subject. An example of this is the characterisation of the State Police in Grzegorz Krzywiec's article entitled "Czy państwo w Polsce pomajowej było czynnikiem antyżydowskim (1926–1939)? Stan badań i perspektywy badawcze" (Was the Polish State Post-May 1926 a Driver of Anti-Jewish Sentiment [1926–1939]? State of Research and Analytical Horizons).[80] In footnote 53, the author quotes Janusz Tazbir, introducing his statement as follows: "Janusz Tazbir cites a rather characteristic event illustrating the position of a police officer in a small town in the Łomża region, and also shows the hierarchy of power." It is difficult to draw reliable conclusions from just one example, especially one as vivid as this. The phrase "quite a characteristic event" may also be puzzling, as it carries negative connotations, suggesting that the situation is repetitive. In the main body of the text, the author stated that "such practices recur in numerous diaristic accounts" and "there are many indications that they were widespread not only in this or that region of the country," but he failed to provide any sources. The paragraph ends with two questions: "How did the bureaucracy try to deal with this issue? Did it even attempt to do so?" This point should have been investigated and the questions

[78] J. Kruszyński, *Antysemityzm, antyjudaizm, antygoizm*, Włocławek, 1924; W. Mich, *Obcy w polskim domu. Nacjonalistyczne koncepcje rozwiązania problemu mniejszości narodowych 1918–1939*, Lublin, 1994; M. Natkowska, *Numerus clausus, getto ławkowe, numerus nullus, „paragraf aryjski". Antysemityzm na Uniwersytecie Warszawskim 1931–1939*, Warsaw, 1999; M. Wójcicki, "Stosunek komunistów polskich do problemu antysemityzmu w latach 1918–1925 w świetle dokumentów partyjnych," in *Konserwatyzm, nacjonalizm. Studia nad konfrontacjami ideowymi konserwatyzmu krakowskiego i demokracji narodowej przed 1914 r.*, ed. M. Jaskólski, Cracow, 1989, pp. 213–220; M. Domagalska, *Antysemityzm dla inteligencji? Kwestia żydowska w publicystyce Adolfa Nowaczyńskiego na łamach „Myśli Narodowej" (1921–1934) i „Prosto z mostu" (1935–1939) (na tle porównawczym)*, Warsaw, 2004; I. Kowalski, "Antysemityzm w Wielkopolsce w latach 1919–1939," *Kronika Wielkopolski* 3 (2001), pp. 31–49; J. Górny, "Polsko-żydowscy czytelnicy Weiningera a żydowski „Selbsthass"." *Kwartalnik Historii Żydów* 2 (2016), pp. 431–447. In the majority of publications, scholars stress that economic hardship – particularly widespread poverty – was the predominant factor behind anti-Semitic attitudes in the Second Polish Republic, alongside religious and political influences. A common belief held at the time was that after getting rid of the Jews, it would be easier for Poles to find work.

[79] A. Cała, *Żyd – wróg odwieczny? Antysemityzm w Polsce i jego źródła*, Warsaw, 2012. This book, translated by Mikołaj Golubiewski, was published in English under a slightly modified title: *Jew. The Eternal Enemy? The History of Antisemitism in Poland*, Berlin, 2018.

[80] G. Krzywiec, "Czy państwo w Polsce pomajowej było czynnikiem antyżydowskim (1926–1939)? Stan badań i perspektywy badawcze," in *Państwo i społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej. Zbiór studiów*, ed. J. Żarnowski, Warsaw, 2014 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 8).

answered, rather than leaving the reader to speculate. The author did not name the phenomenon he was describing, using general terms such as an "issue" or an "incident." Researchers should pay closer attention to language, take responsibility for their words, and avoid drawing exaggerated conclusions. It seems that if the author had a better example illustrating the anti-Jewish behaviour of the police, he would have provided it or at least mentioned it in a footnote. The State Police was not an anti-Semitic formation.[81]

The other side of the issue is the anti-Polish activity of some Jews and their hostility towards Poles. In the works of researchers, we come across only minor references to this topic.[82] A deeper analysis is warranted of incidents such as the aggressive behaviour of some Jews, for example the 1926 anti-Catholic unrest in Kraków linked to the takeover of St. Agnes Church;[83] the circumstances surrounding the 1931 death of Stanisław Wacławski, a student at Stefan Batory University and National Party activist;[84] and the 1932 killing of Jerzy Grodkowski, a veterinary student in Lwów.[85] Ritual murder also emerges as a potential research topic.[86]

A significant part of research on the Jewish community in Poland focuses on cities and towns. This is not surprising, as Jews were predominantly an urban population. Most publications focus on the history of Jewish residents in specific towns.[87] These are often valuable works, whose authors have gathered a wealth

---

[81] D. Buras, "W służbie i poza służbą. Postawy etyczne policjantów w II Rzeczypospolitej na przykładzie województwa kieleckiego," in *Funkcjonariusze Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej, podczas okupacji i okresie powojennym – w świetle źródeł archiwalnych i wspomnień*, eds. E. Majcher-Ociesa and W. Rutkowska, Kielce, 2022.

[82] M. Urynowicz, *Żydzi w samorządzie miasta Kozienice w okresie międzywojennym 1919–1939*, Warsaw, 2003, p. 157; M. Nitecka, *Stosunki polsko-żydowskie*, pp. 143–144.

[83] F. Banaś, *Moje wspomnienia*, Rzeszów, 2009, pp. 34–35.

[84] S. Rudnicki, *Obóz Narodowo-Radykalny. Geneza i działalność*, Warsaw, 1985, p. 118; A. Tyszkiewicz, *Obóz Wielkiej Polski w Małopolsce 1926–1933*, Cracow, 2004, pp. 227–228; R. Wapiński, *Narodowa Demokracja 1893–1939. Ze studiów nad dziejami myśli nacjonalistycznej*, Wrocław, 1980, p. 291.

[85] K. Rędziński, "Studenci żydowscy we Lwowie w latach 1918–1939," *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie* 25 (2016), pp. 592–593; "Zabójstwo Grotkowskiego," *Glaukopis* 5–6 (2006), p. 108.

[86] J. Żyndul, *Kłamstwo krwi. Legenda mordu rytualnego na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Warsaw, 2011; R. Patlewicz, *Mord rytualny w Rzeszowie? Śledztwo historyczne*, Warsaw, 2020.

[87] G. Dymerska, "Żydzi koneccy," in *Końskie. Zarys dziejów*, ed. M. Wikiera, Końskie, 1998; W. Jaworski, "Ludność żydowska w Chorzowie w latach 1922–1939," *Zeszyty Chorzowskie* 1 (1996), pp. 86–99; M. Maciągowski, *Społeczność żydowska w Chmielniku w XIX–XX wieku. Stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalne*, Poznań, 2012.

of information and compiled it thoroughly, taking into account Polish-Jewish relations. However, this material is fragmented. Some towns with a troubled or complex history do not have their own monographs, such as Jedwabne, Przytyk or Działoszyce. Larger Polish cities – including Warsaw,[88] Łódź,[89] Wrocław,[90] Gdańsk,[91] Radom,[92] Kielce,[93] Przemyśl,[94] Kalisz[95] and Bydgoszcz[96] – have been the focus of monographs documenting the history of their Jewish communities. Given the diverse social and cultural landscape of the Second Polish Republic, greater emphasis should be placed on regional studies. Polish-Jewish relations varied significantly depending on location – differing in small towns of the Eastern Borderlands, in the Western Borderlands, and again in central Poland. In this regard, the book on locality edited by Anna Landau-Czajka offers valuable insights and is well worth mentioning.[97]

One should also take into account such factors as the percentage of Jewish residents in individual localities. Perhaps it would be worthwhile to study Polish-Jewish relations in large centres and smaller towns separately? One could compare the relations prevailing in large Polish cities, where Jewish quarters were formed (in some cities, Jews did not reside in one quarter but were scattered throughout the city and lived among Poles, such as was the case in Kielce),[98] as well as – separately – in towns with a predominantly Jewish population. In this case, attention can be drawn to relations between Jews and Poles living in a town, as well as relations

---

[88] G. Zalewska, *Ludność żydowska w Warszawie w okresie międzywojennym*, Warsaw, 1996.

[89] *Dzieje Żydów w Łodzi 1820–1944. Wybrane problemy*, eds. W. Puś and S. Liszewski, Łódź, 1991.

[90] L. Ziątkowski, *Dzieje Żydów we Wrocławiu*, Wrocław, 2000.

[91] G. Berent, *Żydzi na terenie Wolnego Miasta Gdańska w latach 1920–1945 (działalność kulturalna, polityczna i socjalna)*, Gdańsk, 1997.

[92] *Społeczność żydowska Radomia w I połowie XX wieku. Kultura, Zagłada, rozproszenie*, ed. Z. Wieczorek, Radom, 2008; S. Piątkowski, *Dni życia, dni śmierci. Ludność żydowska w Radomiu 1918–1950*, Warsaw, 2006.

[93] K. Urbański, *Społeczność żydowska w Kielcach*, Kielce, 1989.

[94] W. Wierzbieniec, *Społeczność żydowska Przemyśla w latach 1918–1939*, Rzeszów, 1996.

[95] A. Pakentreger, *Żydzi w Kaliszu w latach 1918–1939. Problemy polityczne i społeczne*, Warsaw, 1988.

[96] A. Jedlińska-Kawska and T. Kawski, *Społeczność żydowska w Bydgoszczy w XX wieku*, Bydgoszcz, 2015; Z. Biegański, *Mniejszość żydowska w Bydgoszczy 1920–1939*, Bydgoszcz, 1999.

[97] *Lokalność. Wsie, miasteczka, miasta na ziemiach polskich od XVI do XX wieku*, ed. A. Landau-Czajka, Warsaw, 2020.

[98] P. Wolańczyk, "Nieruchomości żydowskie na mapie przedwojennych Kielc," *Studia Muzealno-Historyczne* 15 (2023), pp. 31–53.

with the non-Jewish surroundings of these towns.[99] The nature of these relations varied across distinct groups of towns.

Economic aspects of Polish-Jewish relations during the Second Polish Republic remain underexplored. The economic dimension, in my view, has played a pivotal role in shaping these relations historically. The sole comprehensive nationwide publication addressing this topic from a broad historical perspective, *Rola Żydów w rozwoju gospodarczym ziem polskich* (The Role of Jews in the Economic Development of Polish Lands),[100] stems from a conference convened by the University of Łódź. The book, edited by Janusz Skodlarski and Andrzej Pieczewski, consists of three parts: "Until World War I," "The Interwar Period," and "World War II and the Postwar Period." In 2001, Bina Garncarska-Kadary's work entitled *Żydowska ludność pracująca w Polsce 1918–1939* (The Jewish Working Population in Poland 1918–1939) was published,[101] whereas in 2013, Edyta Majcher-Ociesa's book *Aktywność gospodarcza ludności żydowskiej w województwie kieleckim w latach 1918–1939* (Economic Activity of the Jewish Population in the Kielce Voivodeship in 1918–1939) was published.[102] Since that time, no comprehensive monograph on Jewish economic activity at either the regional or national level has been published, although articles focused on individual localities have continued to appear.[103]

The participation of Jews in various areas of the economy, such as trade, industry, crafts, banking, agriculture, transport and communications, requires further reflection. Investigating trade patterns in Polish lands and how professional structures shaped Polish-Jewish relations is a vital area of study. Apart from Ignacy Schiper,[104] only a few historians[105] have undertaken such research, or their work

---

[99] For example R. Renz, *Życie codzienne w miasteczkach*.

[100] *Rola Żydów w rozwoju gospodarczym ziem polskich*, eds. J. Skodlarski and A. Pieczewski, Łódź, 2014.

[101] B. Garncarska-Kadary, *Żydowska ludność pracująca w Polsce 1918–1939*, Warsaw, 2001.

[102] E. Majcher-Ociesa, *Aktywność gospodarcza ludności żydowskiej w województwie kieleckim w latach 1918–1939*, Kielce, 2013.

[103] For instance, P. Skibińska, "Udział Żydów w życiu gospodarczym gminy Sławatycze w okresie dwudziestolecia międzywojennego," *Studenckie Zeszyty Naukowe* 36 (21) (2018), pp. 129–138.

[104] I. Schiper, *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*, Warsaw, 1937.

[105] For instance, J. Chodorowski, *Struktura wewnętrznego handlu towarowego w Polsce*, Warsaw, 1938; A. Hodoly and W. Jastrzębowski, *Handel wiejski w Polsce międzywojennej. Liczby i fakty*, Warsaw, 1957; S. Górniak, *Handel detaliczny*, Lwów–Warsaw, 1935; Z. Landau and J. Tomaszewski, *Drobny handel i rzemiosło w Polsce w latach 1918–1923*, Warsaw, 1965; J. Tomaszewski, "Handel prywatny w Polsce w latach 1936–1939," in *Drobnomieszczaństwo XIX i XX w.*, ed. S. Kowalska-Glikman, vol. 1, Warsaw, 1984.

has focused on trade from a regional perspective.[106] Recently, an interesting book by Iwona Kawalla-Lulkiewicz on trade in Cracow has been published.[107] Several works on crafts have been published, in which the authors also describe Polish-Jewish relations in this area of the economy.[108] Jewish banking has been the focus of a limited number of publications.[109] Also, Jewish cooperatives deserve greater attention from researchers.[110]

Polish-Jewish relations on the political level await further study. To date, Józef Piłsudski's views on the Jewish question are the best known. Among authors who have taken an interest in the Polish state's policy towards the Jewish minority are Andrzej Chojnowski,[111] Jerzy Tomaszewski,[112] Czesław Madajczyk,[113] Emanuel Melzer[114] and Kinga Czechowska.[115] Grzegorz Berendt examined the Senate's economic policy of the Free City of Gdańsk toward its Jewish population between 1933 and 1939.[116] The Jewish community's participation in elections at various

---

[106] R. Renz, "Położenie ekonomiczne handlu drobnotowarowego w województwie kieleckim w okresie międzywojennym," *Kieleckie Studia Historyczne* 8 (1990), pp. 191–206; K. Stępniewski, "Handel w województwie kieleckim w latach 1918–1939," unpublished PhD thesis, Jan Kochanowski Holy Cross Academy in Kielce, Kielce, 2003.

[107] I. Kawalla-Lulewicz, *Kupiectwo i handel w międzywojennym Krakowie (1918–1939)*, Cracow, 2020.

[108] R. Renz, *Rzemiosło województwa kieleckiego w okresie międzywojennym. Aspekty społeczne i gospodarcze*, Warsaw, 1984; B. Urbanowicz, *Rzemiosło w Częstochowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Częstochowa, 2004; L. Frączek, *Rzemieślnicy szczekocińscy od XVIII do połowy XX wieku*, Szczekociny, 2016.

[109] W. Morawski, *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Warsaw, 1996; W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej do 1939 roku*, Warsaw, 1998; E. Słabińska, "Żydowskie kasy bezprocentowego kredytu jako źródło finansowania rzemiosła, drobnego przemysłu i handlu w II Rzeczypospolitej," in *Rola Kościołów w życiu gospodarczym ziem polskich*, eds. K. Kowalski, R. Matera, and A. Pieczewski, Łódź, 2017.

[110] A. Prowalski, *Spółdzielczość żydowska w Polsce*, Warsaw, 1933; A.B. Duszyk, "Żydowska spółdzielczość oszczędnościowo-kredytowa w Radomiu okresu międzywojnia," in *Społeczność żydowska Radomia*, pp. 23–39; P. Kendziorek, *Żydowski ruch spółdzielczy w Polsce w pierwszej połowie XX wieku. Ideologia i praktyka społeczna*, Warsaw, 2020.

[111] A. Chojnowski, *Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939*, Wrocław, 1979.

[112] J. Tomaszewski, "Memoriał z 1938 r. w sprawie polityki państwa polskiego wobec Żydów," *Teki Archiwalne. Seria nowa* 1 (1995), pp. 119–130.

[113] C. Madajczyk, "Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich po przewrocie majowym," *Dzieje Najnowsze* 3 (4) (1972), pp. 137–169.

[114] E. Melzer, *No Way Out. The Politics of Polish Jewry 1935–1939*, Cincinnati, 1997.

[115] K. Czechowska, *Polska dyplomacja wobec „kwestii żydowskiej" w latach 1932–1939*, Gdańsk, 2023.

[116] G. Berendt, "Polityka ekonomiczna Senatu Wolnego Miasta Gdańska wobec ludności żydowskiej (1933–1939)," *Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi* 23 (2000), pp. 199–230.

levels – both active and passive – was significant. It valued elections and sought to increase the number of its representatives in the Sejm, Senate and municipal councils. Jews elected to these bodies looked after the interests of their voters – fellow believers living in a given area. Noteworthy among existing research are works addressing the attitudes of various political parties towards Jews, specifically the people's,[117] socialist,[118] and national parties,[119] the Piłsudski camp,[120] as well as the Zionists.[121] Jewish representation in the parliament of the Second Polish Republic has been the subject of research by Szymon Rudnicki[122] and Janusz Fałowski.[123] A broad array of Jewish political parties played an active role,[124] shaping a dynamic and multifaceted political scene.[125] Monographs on cities and towns often include a separate chapter on the political preferences of their residents.[126]

A number of studies have explored Jewish participation in local government during the Second Polish Republic. Notable examples include works by Wacław Wierzbieniec on Lwów,[127] Grażyna Łuszkiewicz-Dzierżawska on Radom,[128] Mag-

---

[117] S. Mańko, *Polski ruch ludowy wobec Żydów (1895–1939)*, Warsaw, 2010.

[118] E. Koko, *W nadziei na zgodę. Polski ruch socjalistyczny wobec kwestii narodowościowej w Polsce*, Gdańsk, 1995.

[119] O. Bergmann, *Narodowa Demokracja wobec problematyki żydowskiej*, Poznań, 1998; G. Radomski, *Narodowi demokraci wobec problematyki mniejszości narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1918–1939*, Toruń, 2000; M. Sobczak, *Stosunek Narodowej Demokracji do kwestii żydowskiej w latach 1918–1939*, Wrocław, 1988.

[120] W. Paruch, *Od konsolidacji państwowej do konsolidacji narodowej. Mniejszości narodowe w myśli politycznej obozu piłsudczykowskiego (1926–1939)*, Lublin, 1997.

[121] W. Jaworski, *Struktura i wpływy syjonistycznych organizacji politycznych w Polsce w latach 1918–1939*, Warsaw, 1996; W. Jaworski, *Syjoniści wobec rządu polskiego w okresie międzywojennym*, Sosnowiec, 2002.

[122] S. Rudnicki, *Żydzi w parlamencie*.

[123] J. Fałowski, *Mniejszość żydowska w Parlamencie II Rzeczypospolitej (1922–1939)*, Cracow, 2006; J. Fałowski, *Posłowie żydowscy w Sejmie Ustawodawczym 1919–1922*, Częstochowa, 2000 (*Biuletyn. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie. Instytut Filozoficzno-Historyczny*, vol. 7).

[124] For example, G.C. Bacon, *Politics of Tradition. Agudat Yisrael in Poland 1916–1939*, Jerusalem, 1996.

[125] W. Jaworski, "Życie polityczne Żydów w Sosnowcu w okresie międzywojennym," *Rocznik Sosnowiecki* 2 (1993), pp. 50–61.

[126] P.A. Tusiński, "Żydowskie życie polityczne w Radomiu przed drugą wojną światową," in *Społeczność żydowska Radomia*, pp. 109–122.

[127] W. Wierzbieniec, "Uwagi nad udziałem Żydów w samorządzie Lwowa w okresie II Rzeczypospolitej," in *Historia i dziedzictwo regionów w Europie Środkowo-Wschodniej w XIX i XX w.*, eds. M. Stolarczyk, A. Kawalec, and J. Kuzicki, Rzeszów, 2011.

[128] G. Łuszkiewicz-Dzierżawska, "Przedstawiciele społeczności żydowskiej we władzach samorządowych Radomia (1916–1939). Aneks," in *Społeczność żydowska Radomia*, pp. 41–107.

dalena Mizgalska-Osowiecka on Częstochowa,[129] Anna Jodłowiec-Dziedzic on Cracow,[130] and Marcin Urynowicz on Kozienice.[131] The latter author writes the following about relations in the Kozienice local government: "Jews who participated in local government in the Second Polish Republic faced a very difficult task, which was to advocate for the Jewish community's interests."[132]

A few valuable studies concerning Polish-Jewish relations in the Polish Army[133] have been written, including biographical works.[134] One particularly valuable publication is *Żydzi i wojsko polskie w XIX i XX wieku* (Jews and the Polish Army in the 19th and 20th Centuries),[135] which features outstanding contributions by scholars such as Józef Smoliński, Jan Kęsik, Jerzy Prochwicz, Witold Jarno, Janusz Wojtasik, Stanisław Meducki, and Sebastian Piątkowski. Witold Jarno has offered a biographical portrayal of Baruch Steinberg, Chief Rabbi of the Polish Army, who was executed by the NKVD, most likely in Kharkiv. The works of the other scholars mentioned also merit further exploration.[136]

Polish-Jewish relations in the field of sport are also an important topic that deserves attention.[137] Here, researchers focus either on a selected discipline or on a specific geographical area. Wiesław Pięta presented Polish-Jewish relations in the community of table tennis players,[138] whereas Eligiusz Małolepszy and Teresa

---

[129] M. Mizgalska, *Żydzi w samorządzie miasta Częstochowy w latach 1927–1939*, Warsaw, 2017.

[130] A. Jodłowiec-Dziedzic, "Żydzi w Radzie Miejskiej Krakowa w latach 1866–1939. Działalność na rzecz miasta," in *Budowali nowoczesny Kraków. Żydzi w samorządzie miejskim, gospodarczym i finansowym miasta (1866–1939)*, ed. B. Cisowska, Cracow, 2014, pp. 230–273.

[131] M. Urynowicz, *Żydzi w samorządzie miasta Kozienice*.

[132] *Ibid.*, p. 156.

[133] T.A. Kowalski, *Mniejszości narodowe w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918–1939)*, Toruń, 1998.

[134] M. Gałęzowski, *Żydzi walczący o Polskę. Zapomniani obrońcy Rzeczypospolitej*, Cracow, 2021.

[135] *Żydzi i wojsko polskie w XIX i XX wieku*, eds. T. Domański and E. Majcher-Ociesa, Warsaw–Kielce, 2020.

[136] For example, J. Kęsik, "Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich na Kresach Wschodnich w latach 1937–1939," *Dzieje Najnowsze* 1–2 (24) (1992), pp. 180–194; J. Kęsik, "Polityka narodowościowa w polskich siłach zbrojnych," *Wrocławskie Studia z Historii Najnowszej. Prace historyczne* 26 (1998), pp. 15–29; J. Kęsik, *Zaufany Komendanta. Biografia polityczna Jana Henryka Józewskiego 1892–1981*, Wrocław, 1995.

[137] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, eds. T. Jurek, Gorzów Wielkopolski, 2007; R. Gawkowski and J. Rokicki, "Stosunki polsko-żydowskie w sporcie II Rzeczypospolitej," in *Parlamentaryzm, konserwatyzm, nacjonalizm. Sefer jowel. Studia ofiarowane Profesorowi Szymonowi Rudnickiemu*, ed. J. Żyndul, Warsaw, 2010, pp. 221–240.

[138] W. Pięta, *Tenis stołowy wśród Żydów w Polsce (1924–1949)*, Częstochowa, 2008.

Drozdek-Małolepsza analysed sport in the Volhynian Voivodeship,[139] Andrzej Smolarczyk – in Polessia [140], and Aneta Rejman – in Rzeszów.[141] While competing in sports, young people from different religious communities came into direct contact and often formed lasting friendships.

Another key topic is how Polish-Jewish relations are reflected in culture and education. Aleksander Hertz,[142] Rafał Żebrowski and Zofia Borzymińska[143] explored the Jewish contribution to Polish culture. It is also important to recognise works that examine this topic from a regional viewpoint.[144] Marta Pawlina-Meducka, for example, focused on Jewish culture in the Kielce Voivodeship.[145] The press[146] and cinema[147] were also topics of coverage and analysis. Among those who examined the Jewish school system in the Second Polish Republic were Konrad Zieliński[148] and Stanisław Mauersberg,[149] whereas the organisation of education during the interwar period in the Second Polish Republic was examined by Danuta Krześniak-Firlej, Stanisław Majewski and Waldemar Firlej.[150] Andrzej Smolarczyk researched

---

[139] E. Małolepszy and T. Drozdek-Małolepsza, "Sport żydowski na Wołyniu w latach 1921–1939," *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe* 4 (4) (2021), pp. 25–41.

[140] A. Smolarczyk, "Żydowskie organizacje społeczno-kulturalne i sportowe na Polesiu w dwudziestoleciu międzywojennym," in *Żydzi wschodniej Polski*, series 2: *W blasku i cieniu historii*, eds. J. Ławski and B. Olech, Białystok, 2014, pp. 177–189.

[141] A. Rejman, "Kultura fizyczna ludności żydowskiej w Rzeszowie w okresie międzywojennym," *Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce* 6 (2004), pp. 597–604.

[142] A. Hartz, *Żydzi w kulturze polskiej*, Paris, 1961.

[143] R. Żebrowski and Z. Borzymińska, *„Po-lin". Kultura Żydów polskich w XX wieku*, Warsaw, 1993.

[144] *Z dziejów i kultury Żydów w Galicji*, eds. M. Galas and W. Wierzbieniec, Rzeszów, 2018.

[145] M. Pawlina-Meducka, *Kultura Żydów województwa kieleckiego (1918–1939)*, Kielce, 1993; *Kultura Żydów polskich XIX–XX wieku*, eds. M. Meducka and R. Renz, Kielce, 1992; M. Meducka, "Instytucje oświatowo-kulturalne Żydów z małych miasteczek Kielecczyzny w latach 1918–1939," in *Miasteczka polskie w XIX i XX wieku. Z dziejów formowania się społeczności*, ed. R. Kołodziejczyk, Kielce, 1992; M. Meducka, "Z życia teatralnego Żydów w województwie kieleckim w latach 1918–1939," in *Kultura Żydów polskich.*

[146] M. Fuks, *Prasa żydowska w Warszawie 1823–1939*, Warsaw, 1979; M.E. Ożóg, "Prasa żydowska w Rzeszowie w latach 1918–1939," *Prace Archiwalno-Historyczne* 4 (1996), pp. 55–73.

[147] K. Czajka, "Kina żydowskie w Warszawie w dwudziestoleciu międzywojennym," *Kwartalnik Historii Żydów* 3 (2013), pp. 561–569; K. Czajka-Kominiarczuk, "Żydzi w związkach zawodowych w przemyśle filmowym w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym," in *Kultura. Literatura, sztuka i nauka w XX wieku*, ed. Z. Trębacz, Warsaw, 2020, pp. 223–240.

[148] K. Zieliński, "Szkolnictwo żydowskie w Polsce w latach 1918–1939," *Almanach Historyczny* 5 (2003), pp. 211–255.

[149] S. Mauersberg, *Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1939*, Warsaw, 1968.

[150] D. Krześniak-Firlej, S. Majewski, and W. Firlej, *Organizacja szkolnictwa w II Rzeczypospolitej 1918–1939*, Kielce, 2014.

the topic of education in Polesie,[151] and Kazimierz Rędziński[152] and Mirosław Łapot[153] – in Lwów. Wojciech Jaworski investigated Jewish education in the Silesian Voivodeship.[154] The academic community was also analysed.[155] Some authors conducted research on the social activity of Jews.[156] There were open milieus in society for which diversity could be an asset. These included the artistic milieu,[157] but also the criminal world.[158]

I would like to conclude this part of the article by discussing demographic research and a topic that is difficult to analyse, namely intermarriage and converts. Historians conducting demographic research point to differences between Poles and Jews, without which it is impossible to understand Polish-Jewish relations.[159] During the 19th century, the territories of Poland hosted the world's largest Jewish diaspora in terms of population. The onset of World War I triggered notable migratory movements within the Jewish community, accompanied by a rise in

---

[151] A. Smolarczyk, "Szkolnictwo i oświata jako przestrzenie konfliktu w relacjach rządu polskiego i mniejszości narodowych na Polesiu w dwudziestoleciu międzywojennym," in *Obszary zgody czy konfliktu? Kresy Północno-Wschodnie II Rzeczypospolitej*, eds. W. Śleszyński and A. Włodarczyk, Cracow–Białystok, 2014, pp. 85–101.

[152] K. Rędziński, "Szkolnictwo żydowskie we Lwowie w latach 1918–1939," in *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*, eds. J. Nikitorowicz and M. Sobecki, Białystok, 1999, pp. 338–349.

[153] M. Łapot, *Szkolnictwo żydowskie we Lwowie (1772–1939)*, Częstochowa, 2016.

[154] W. Jaworski, "Oświata żydowska w województwie śląskim (1922–1939)," *Przegląd Historyczno-Oświatowy* 1/2 (2011), pp. 127–134.

[155] *Środowiska historyczne w II Rzeczypospolitej*, part 2, eds. J. Maternicki, Warsaw, 1987. Małgorzata Przeniosło compiled biographical dictionaries of professors at all universities in the Second Polish Republic, see M. Przeniosło, *Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie*, Kielce, 2022.

[156] K. Badziak, *Żydowskie organizacje społeczne w Łodzi do 1939 r.*, Łódź, 2002.

[157] G. Geronin, *Żydowscy twórcy i artyści związani ze Śląskiem Cieszyńskim*, Cieszyn, 2014.

[158] M. Bryła, "Stosunki polsko-żydowskie w środowisku przestępczym na terenie Małopolski w latach 1918–1939," in *Zagadnienia religijne i narodowościowe we współczesnych badaniach polskich, słowackich i ukraińskich na terenie Euroregionu Karpackiego*, part 2: *Aspekt historyczny, socjologiczny i politologiczny*, eds. K. Rejman and W. Wierzbieniec, Jarosław, 2017, pp. 367–377; N. Krynicka, "Świat przestępczy w literaturze jidysz," *Midrasz* 12 (1999), pp. 2–21; B. Kułan, "Komuniści w więzieniu w Kielcach w świetle raportów Straży Więziennej w latach 1932–1935," *Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne* 8 (2019), pp. 95–119; M. Rodak, *Mit a rzeczywistość. Przestępczość osób narodowości żydowskiej w II Rzeczypospolitej. Casus województwa lubelskiego*, Warsaw, 2012.

[159] J. Gliksman, *Struktura zawodowa i społeczna ludności żydowskiej w Polsce*, Warsaw, 1930; S. Bronsztejn, *Ludność żydowska w okresie międzywojennym*, Warsaw, 1963; W. Jaworski, *Stosunki demograficzne ludności żydowskiej w województwie śląskim w latach 1922–1939*, Katowice, 1991; A. Melezin, *Przyczynek do znajomości stosunków demograficznych wśród ludności żydowskiej*, Łódź, 1946; K. Ożóg, "Ruch naturalny ludności żydowskiej w okręgu metrykalnym w Rzeszowie w latach 1842–1943," *Prace Archiwalno-Historyczne* 26 (2014), pp. 67–99.

emigration. In the interwar period, the Jewish population in the Second Polish Republic experienced consistent growth, driven by elevated birth rates and continued arrivals from neighbouring regions. In 1924, the Polish *Aliyah* took place in connection with the reforms of Władysław Grabski.[160] At the end of the interwar period, Poland ceased to be attractive to some Jews, and emigration increased.[161] Few historians dealing with the interwar period conduct research based on registry books.[162]

One may infer that large-scale assimilation among Jews was limited.[163] Mixed marriages and informal unions exhibited the highest degree of assimilation. Upon entering such relationships, young individuals tended to reside within Polish communities, and their children were brought up in the Roman Catholic – or other Christian – faith. Research in this area remains challenging due to the limited number of documented cases and the scarcity of available sources. Converts also deserve mention, as their level of assimilation was notably significant. [164] We are talking about a relatively small group of people, whom the authors mentioned in connection with other research topics (for example when attempting to analyse industrialists as a social group).[165]

Projects and Conferences

As part of its research project titled "The History of Jews in Poland and Polish-Jewish Relations, 1917–1990," the Institute of National Remembrance released a series of related publications, including *Nasi sąsiedzi Żydzi. Z dziejów relacji polsko-żydowskich na Kielecczyźnie w XX wieku* (Our Jewish Neighbours. From

[160] S. Rudnicki and M. Wójcicki, "„Polska" alija," *Kwartalnik Historii Żydów* 1 (2008), pp. 20–34.

[161] A. Patek, *Żydzi w drodze do Palestyny 1934–1944. Szkice z dziejów aliji bet – nielegalnej migracji żydowskiej*, Cracow, 2009.

[162] L. Frączek, "Śluby Żydów w Lelowie w latach 1872–1938," *Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne* 8 (2019), pp. 13–29.

[163] A. Landau-Czajka, *Syn będzie Lech… Asymilacja Żydów w Polsce międzywojennej*, Warsaw, 2006.

[164] The topic calls for further, detailed examination. See also A. Szumański, "Moje lwowskie utracone dziedzictwo," in *Funkcjonariusze Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej*, pp. 229–247; T. Wiśniewski, "Konwersje Żydów na ziemiach polskich. Studium przypadku misji barbikańskiej w Białymstoku 1924–1939," PhD thesis, Adam Mickiewicz University, Poznań 2011, https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/a1c4adc7-66c5-42e0-9024-16d6b63cce07/content (accessed 20 May 2025).

[165] E. Majcher-Ociesa, "Przemysłowcy wyznania mojżeszowego w województwie kieleckim w latach 1919–1939. Próba charakterystyki środowiska," *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F Historia* 76 (2021), pp. 277–299.

the History of Polish-Jewish Relations in the Kielce Region in the 20th Century) edited by Agnieszka Dziarmaga, Dorota Koczwańska-Kalita and Edyta Majcher-Ociesa,[166] as well as *Żydzi i wojsko polskie w XIX i XX wieku* (Jews and the Polish Army in the 19th and 20th Centuries)[167] and *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku* (Polish-Jewish Relations in the 20th Century) – both edited by Tomasz Domański and Edyta Majcher-Ociesa.[168] The first of these books consists of two parts, the second features works submitted by students to the "Nasi sąsiedzi – Żydzi" (Our Jewish Neighbours) competition during its first three editions (2013–2015). These are interviews recorded with people who remember Jews, mainly with Poles. The works touch on a wide range of topics, from economic issues to mixed marriages, and are excellent examples of narratives describing relationships on a micro scale. The first part contains academic articles by historians written on the basis of these competition entries or inspired by them. The competition is still being organised and continues to enjoy sustained interest among students. As part of the project, Kielce also hosts a recurring conference titled "Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy" (Polish-Jewish Relations in the 20th Century: Research, Controversies, Prospects). In 2023, the sixth edition of the conference was held under the title "Stereotypizacja w badaniach nad relacjami polsko-żydowskimi" (Stereotyping in Research on Polish-Jewish Relations).

The Jewish Historical Institute completed the project "Związani historią. Stosunki polsko-żydowskie na ziemiach polskich" (Bound by History. Polish-Jewish Relations in Polish Lands), overseen by Anna Landau-Czajka. It started in 2018 and concluded in 2021. The project aimed to develop a series of publications exploring the coexistence of Polish and Jewish communities within Polish territories. The first volume, authored by Jan Doktór, is titled *Bracia, obcy czy współobywatele? Debaty chrześcijańskie na temat judaizmu i jego wyznawców w Europie do początków XIX wieku* (Brothers, Strangers or Fellow Citizens? Christian Debates on Judaism and Its Followers in Europe until the Early 19th Century). The second volume,[169]

[166] *Nasi sąsiedzi Żydzi. Z dziejów relacji polsko-żydowskich na Kielecczyźnie w XX wieku*, eds. A. Dziarmaga, D. Koczwańska-Kalita, and E. Majcher-Ociesa, Warsaw, 2018.

[167] *Żydzi i wojsko polskie.*

[168] *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku.*

[169] *Kultura. Literatura, sztuka i nauka w XX wieku.*

edited by Zofia Trębacz, examines aspects of culture, including literature, art, and science of the 20th century. Volume three, edited by Anna Landau-Czajka, is devoted to the theme of locality, presented in *Lokalność. Wsie, miasteczka, miasta na ziemiach polskich od XVI do XX wieku* (Locality. Villages, Towns and Cities in Poland from the 16th to the 20th Century). The fourth volume addresses economic issues.[170] The series is complemented by a publication titled *Żydzi i Piłsudski* (Jews and Piłsudski).[171]

It is also worth mentioning the research project undertaken by the Institute of History of the Polish Academy of Sciences "Społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej. Nowa próba syntezy" (The Society of the Second Polish Republic. A New Attempt at a Synthesis). Work on the project began in 2012. A series of conferences was held, and articles based on the papers presented there were published in the *Metamorfozy Społeczne* (Social Metamorphoses) series. The organisers looked, among other things, into culture,[172] religion,[173] socialisation processes,[174] the state[175] and labour.[176] Volume 10 contains a comprehensive summary of the entire series.[177]

In addition to the projects mentioned above, noteworthy are the series of conferences centred on the history of Polish-Jewish relations, along with the post-conference publications that emerged from them. In Białystok, meetings titled "Żydzi wschodniej Polski" (Jews of Eastern Poland) are regularly held, focusing on Jewish history in eastern Poland. Since 2013, the Institute of History at Jan Kochanowski University in Kielce, in collaboration with the State Archives in Kielce, has been organising a series of popular science sessions titled "Społeczność żydowska w źródle archiwalnym" (The Jewish Community in Archival Sources). These ses-

---

[170] *Gospodarka. Wybrane problemy gospodarcze na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, ed. A. Landau-Czajka, Warsaw, 2021.

[171] *Żydzi i Piłsudski. Wybór źródeł do historii stosunków polsko-żydowskich w okresie międzywojennym*, ed. J. Żyndul, trans. M.M. Bułat, J. Diduszko, R. Gromacka, and A.M. Rosner, Warsaw, 2021.

[172] *Kultura i społeczeństwo II Rzeczypospolitej*, eds. W. Mędrzecki and A. Zawiszewska, Warsaw, 2012 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 4).

[173] *Religia a społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej*, ed. T. Stegner, Warsaw, 2013.

[174] *Procesy socjalizacji w Drugiej Rzeczypospolitej 1914–1939*, eds. A. Landau-Czajka and K. Sierakowska, Warsaw, 2013 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 7).

[175] *Państwo i społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej*.

[176] *Praca i społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej*, eds. W. Mędrzecki and C. Leszczyńska, Warsaw, 2014 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 9).

[177] *Społeczeństwo międzywojenne. Nowe spojrzenie*, eds. J. Żarnowski and W. Mędrzecki, Warsaw, 2015 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 10).

sions are held as part of a broader initiative, "Spotkania ze źródłem archiwalnym" (Meetings with Archival Sources), which aims to promote historical awareness and engagement with archival materials.[178]

Several notable and thematic conferences have also been held, such as:

– "Rola Żydów w rozwoju gospodarczym ziem polskich" (The Role of Jews in the Economic Growth of Polish Lands) in Łódź, 23–24 September 2013
– "Kultura Żydów polskich w XIX i XX wieku" (The Culture of Polish Jews in the 19th and 20th Centuries) in Kielce, 1992
– "Obszary zgody czy konfliktu? Kresy Północno-Wschodnie II Rzeczypospolitej" (Areas of Consent or Conflict? The North-Eastern Borderlands of the Second Polish Republic) in Białystok–Tykocin, 24–25 September 2012.[179]
– Furthermore, a number of town-specific conferences have taken place, including:
– Częstochowa: "Żydzi częstochowianie – współistnienie, Holocaust, pamięć" (Jews – Częstochovians: Coexistence, Holocaust and Memory) in 2004
– Cracow: "Żydzi w Małopolsce" (Jews in the Little Poland Region) in 1991
– Lublin: "Żydzi w Lublinie" (Jews in Lublin) in 1995 and 1998.

Polish-Jewish relations have also been addressed during broader conferences on national minorities, including:

– Wrocław: "Rola mniejszości narodowych w kulturze i oświacie polskiej w latach 1700–1939" (The Role of National Minorities in Polish Culture and Education in the Years 1700–1939) in 1998
– Gdańsk: "Między Odrą i Dnieprem. Wyznania i narody" (Between the Oder and the Dnieper. Religions and Nations) held in 1997 and 2000.

Research Topics Requiring Further Exploration

Several key aspects of Polish-Jewish relations remain insufficiently explored by historians. These include Jewish attitudes toward the newly reestablished Polish state, the nationality policies pursued by Polish governments during the interwar period and their consequences for interethnic dynamics, Jewish po-

[178] Reports on these events are published annually in the yearbook *Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne*.

[179] *Obszary zgody czy konfliktu?*

litical affiliations and involvement in both national and local governance, and Jewish contributions to Poland's economy across sectors such as industry, trade, craftsmanship, agriculture, transport, and communications. Interactions between Jewish communities and the largely Polish administrative apparatus also warrant further investigation. A notable gap exists in comprehensive, nationwide studies that provide macro-level analysis, as well as research addressing how Polish-Jewish relations have been perceived internationally. Notably, Przemysław Różański has examined these relations from the vantage point of the American discourse,[180] but the topic has not been exhausted. Dariusz Jeziorny, in turn, examined how British influence shaped legal regulations concerning Jewish communities in Central and Eastern Europe.[181]

Among the many topics not yet addressed by historians are Polish-Jewish relations in rural areas.[182] This topic is difficult to research due to the small number of preserved sources or accounts. However, we should remember that the majority of the Polish population of the Second Republic lived in rural areas, and this is a serious gap in research. There is limited research on Jews living in rural areas, whether engaged in farming or other professions like trade and craftsmanship, as well as on those who owned land during that time.[183] The state

---

[180] P. Różański, *Amerykańscy Żydzi i amerykańska dyplomacja wobec kwestii żydowskiej w Polsce 1922–1939*, Gdańsk, 2013; D. Jeziorny, *Londyn wobec ochrony mniejszości żydowskich w Europie Środkowo-Wschodniej (1918–1919)*, Łódź, 2016.

[181] D. Jeziorny, *Londyn wobec ochrony mniejszości*; K. Szudarek, "Rola Wielkiej Brytanii w ustanowieniu systemu ochrony praw mniejszości narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej po I wojnie światowej. Artykuł recenzyjny monografii Dariusza Jeziornego „Londyn wobec ochrony mniejszości żydowskich w Europie Środkowo-Wschodniej (1918–1919)", Łódź 2016, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, ss. 192," *Historia Slavorum Occidentis* 4 (2021), pp. 248–261.

[182] Among the limited publications available on Jews in rural areas are: M. Chorązki, "Gmina Michałowice w latach 1918–1939," in K. Meus and M. Chorązki, *Na granicy. Monografia historyczna gminy Michałowice od schyłku XVIII wieku do 1949 roku*, vol. 2, Michałowice, 2018, pp. 178–179; M.B. Markowski, "Udział ludności żydowskiej w rolnictwie i handlu wiejskim województwa kieleckiego w latach 1918–1939," *Kieleckie Studia Historyczne* 8 (1990), pp. 207–227; *Żydzi wiejscy i małomiasteczkowi w obrazie wiosek i sztetli przełomu XIX i XX wieku*, eds. A. Dziarmaga and K. Karbownik, Kielce, 2024; E. Majcher-Ociesa, "Społeczność żydowska na wsi w świetle prac nadesłanych na konkurs dla uczniów „Nasi sąsiedzi – Żydzi"," in *Wieś polska na przestrzeni dziejów*, vol. 2: *II Rzeczpospolita i okres II wojny światowej*, ed. M. Kłusek, Warsaw, 2024, pp. 105–126.

[183] E. Majcher-Ociesa, "Majątki ziemskie w posiadaniu Żydów w województwie kieleckim w latach 1918–1939," in *Rola Żydów w rozwoju gospodarczym*, pp. 175–188; E. Majcher-Ociesa, "Geislerowie z Wyczerp Dolnych – przemysłowcy czy ziemianie?," *Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku* 8 (2010), pp. 245–258.

of research on this topic has been addressed by Stanisław Mańko. His study, however, is incomplete.[184]

Polish-Jewish relations within the Polish Army and officer corps, as well as the issue of desertion and avoidance of military service, remain topics that have yet to be thoroughly investigated. It is worthwhile to examine the actions of individual Jewish military personnel, though this topic should not be approached in a hagiographic manner. There is also a lack of research on religious life. Attachment to religion and the cultivation of tradition are among the few characteristics shared by Poles and Jews. Several works have been devoted to the functioning of Jewish religious communities during the Second Polish Republic,[185] but there are no publications on the supervision of these communities by the Polish administration. From a wider perspective, one may wonder what factors influenced Polish-Jewish relations in the context of Poles' relations with other minorities, such as Germans or Ukrainians. Was there any cooperation between minorities living in the Second Polish Republic against the Poles? One may also ask whether the Jewish population in the Second Polish Republic was a national or religious minority. Among the smaller topics, it is worth noting the issue of Polish language knowledge in this community.

Finally, I would like to draw attention to the need for objectivity and balance in research on Polish-Jewish relations. It is essential to remember that the historian's role is to explain phenomena within a framework of cause and effect – not to provoke emotions or lend support to contemporary political agendas. In the pursuit of objectivity, historians should draw on all available sources, rather than selectively relying on materials that align with their thesis or originate from a particular community. At times, even the titles of certain publications may ap-

[184] S. Mańko, "Polacy i Żydzi w środowisku wiejskim Drugiej Rzeczypospolitej. Płaszczyzny współpracy i konfliktów," in *Gospodarka*, pp. 39–55.

[185] W. Jaworski, "Władze żydowskich gmin wyznaniowych w Modrzejowie i Sosnowcu (1868–1948)," *Rocznik Sosnowiecki* 7 (1998), pp. 159–162; T. Kawski, *Gminy żydowskie pogranicza Wielkopolski, Mazowsza i Pomorza w latach 1918–1942*, Toruń, 2010; T. Kawski, *Żydowskie gminy wyznaniowe w II Rzeczypospolitej. Studium historyczno-administracyjne*, Bydgoszcz, 2014; K. Urbański, *Gminy żydowskie duże w województwie kieleckim*, Kielce, 2003; K. Urbański, *Gminy żydowskie małe w województwie kieleckim w okresie międzywojennym*, Kielce, 2006; W. Wierzbieniec, "Z dziejów gminy żydowskiej w Rzeszowie (od XVI do XX wieku)," *Prace Historyczno-Archiwalne* 3 (1995), pp. 79–90; M. Widera, "Gmina wyznaniowa żydowska w Wieluniu w II Rzeczypospolitej w dokumentacji Archiwum Państwowego w Łodzi," *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 39 (2019), pp. 211–230.

pear striking, as they embed a predetermined thesis and evoke strong emotional responses. Moreover, Polish-Jewish relations must be regarded as both Polish and Jewish in equal measure. During the interwar period, responsibility for the nature of these relations rested with both communities, and thus both nations share accountability for their quality.

Closing Remarks

The issue of Polish-Jewish relations continues to attract sustained attention from historians, though research efforts have been unevenly distributed. Scholarship has primarily centred on specific themes, such as anti-Semitism, anti-Jewish events, World War II, and the post-war period. Meanwhile, the interwar era appears to remain on the periphery of mainstream research, with economic interactions being especially overlooked.

Polish-Jewish relations in the Second Polish Republic were shaped by a range of factors and stemmed from events that were pivotal to the shared history of both communities. The year 1918, marking the rebirth of the Polish state, was undoubtedly a turning point. Particular attention should be given to the period of border formation (1918–1921) and the Polish-Jewish negotiations that took place during those years. External pressure from the Jewish diaspora in the United States did not help improve the situation. The nationality policies implemented by the partitioning powers significantly affected Polish-Jewish relations, with their consequences still evident in the 1920s. These relations took on different characteristics in the 1920s compared to the 1930s and varied notably between large urban centres and smaller towns or villages.

Interactions between the Polish and Jewish communities were primarily centred around economic activities. Jews also engaged regularly with the state administration, which was largely staffed by Poles. The literature on the subject indicates that Jews participated actively in political, educational, and cultural spheres. They played a significant role in the economy and had representation in both the Sejm and the Senate.

On a macro scale, Polish-Jewish relations in the interwar period can be considered rather cool. They were negatively affected by prejudices dating back to the partitions and the closed nature of the communities. However, among the whole

range of behaviours on a micro scale, neutral and positive ones prevailed, with anti-Jewish events and anti-Semitism constituting only a small part of them. The lives of both Jews and Poles were filled primarily with hard work and brightened by holidays.

This article does not claim to offer an exhaustive account of Polish-Jewish relations during the interwar period. My aim has been to outline the current landscape of scholarly research, highlighting both the areas that have received substantial attention and those that remain underexplored. In reflecting on the state of research, I have shared personal observations on the challenges inherent in historical inquiry and pointed to key events that influenced how Jews were viewed within Polish society. These reflections are intended as a contribution to a wider, ongoing dialogue.

BIBLIOGRAPHY

Aleksiun, N. "Nihil novi? Historiografia pogromów z lat 1921–1939." In *Pogromy Żydów na ziemiach polskich w XIX i XX w.*, vol. 3: *Historiografia, polityka, recepcja społeczna (do 1939 roku)*, edited by K. Kijek, A. Markowski, and K. Zieliński. Warsaw, 2019.

Bacon, G.C. *Politics of Tradition. Agudat Yisrael in Poland 1916–1939.* Jerusalem, 1996.

Badziak, K. *Żydowskie organizacje społeczne w Łodzi do 1939 r.* Łódź, 2002.

Banaś, F. *Moje wspomnienia*. Rzeszów, 2009.

Berendt, G. "Obraz ludności żydowskiej we wspomnieniach Polaków – uczestników walk o granice państwowe w latach 1918–1920." In *Polacy i sąsiedzi – dystanse i przenikanie kultur*, part 1, edited by R. Wapiński. Gdańsk, 2000.

Berendt, G. "Polityka ekonomiczna Senatu Wolnego Miasta Gdańska wobec ludności żydowskiej (1933–1939)." *Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi* 23 (2000).

Berendt, G. *Żydzi na terenie Wolnego Miasta Gdańska w latach 1920–1945 (działalność kulturalna, polityczna i socjalna)*. Gdańsk, 1997.

Bergmann, O. *Narodowa Demokracja wobec problematyki żydowskiej*. Poznań, 1998.

Bergmann, S. "Bund a niepodległość Polski." In *Bund. 100 lat historii 1897–1997*, edited by F. Tych and J. Hensel. Warsaw, 2000.

Biegański, Z. *Mniejszość żydowska w Bydgoszczy 1920–1939*. Bydgoszcz, 1999.

Gliksman, J. *Struktura zawodowa i społeczna ludności żydowskiej w Polsce*. Warsaw, 1930.

Bronsztejn, S. *Ludność żydowska w okresie międzywojennym*. Warsaw, 1963.

Bryła, M. "Stosunki polsko-żydowskie w środowisku przestępczym na terenie Małopolski w latach 1918–1939." In *Zagadnienia religijne i narodowościowe we współczesnych badaniach polskich, słowackich i ukraińskich na terenie Euroregionu Karpackiego*, part 2: *Aspekt historyczny, socjologiczny i politologiczny*, edited by K. Rejman and W. Wierzbieniec. Jarosław, 2017.

Bubczyk, R. *A History of Poland in Outline*. Lublin, 2011.

Buras, D. "W służbie i poza służbą. Postawy etyczne policjantów w II Rzeczypospolitej na przykładzie województwa kieleckiego." In *Funkcjonariusze Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej, podczas okupacji i okresie powojennym – w świetle źródeł archiwalnych i wspomnień*, edited by E. Majcher-Ociesa and W. Rutkowska. Kielce, 2022.

Cała, A. *Jew. The Eternal Enemy? The History of Antisemitism in Poland*. Berlin, 2018.

Cała, A. *Żyd – wróg odwieczny? Antysemityzm w Polsce i jego źródła*. Warsaw, 2012.

Chodorowski, J. *Struktura wewnętrznego handlu towarowego w Polsce*. Warsaw, 1938.

Chojnowski, A. *Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939*. Wrocław, 1979.

Chorązki, M. "Gmina Michałowice w latach 1918–1939." In K. Meus and M. Chorązki, *Na granicy. Monografia historyczna gminy Michałowice od schyłku XVIII wieku do 1949 roku*, vol. 2. Michałowice, 2018.

Cohen, I. *A Report on the Pogroms in Poland*. London, 1919.

Czajka, K. "Kina żydowskie w Warszawie w dwudziestoleciu międzywojennym." *Kwartalnik Historii Żydów* 3 (2013).

Czajka-Kominiarczuk, K. "Żydzi w związkach zawodowych w przemyśle filmowym w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym." In *Kultura. Literatura, sztuka i nauka w XX wieku*, edited by Z. Trębacz. Warsaw, 2020.

Czechowska, K. *Polska dyplomacja wobec „kwestii żydowskiej" w latach 1932–1939*. Gdańsk, 2023.

Domagalska, M. *Antysemityzm dla inteligencji? Kwestia żydowska w publicystyce Adolfa Nowaczyńskiego na łamach „Myśli Narodowej" (1921–1934) i „Prosto z mostu" (1935–1939) (na tle porównawczym)*. Warsaw, 2004.

Drymmer, W.T. *W służbie Polsce. Wspomnienia żołnierza i państwowca z lat 1914–1947*. Międzyzdroje–Cracow–Warsaw, 2014.

Duszyk, A.B. "Żydowska spółdzielczość oszczędnościowo-kredytowa w Radomiu okresu międzywojnia." In *Społeczność żydowska Radomia w I połowie XX wieku. Kultura, Zagłada, rozproszenie*, edited by Z. Wieczorek. Radom, 2008.

Dymerska, G. "Żydzi koneccy." In *Końskie. Zarys dziejów*, edited by M. Wikiera. Końskie, 1998.

Dzieje Żydów w Łodzi 1820–1944. Wybrane problemy, edited by W. Puś and S. Liszewski. Łódź, 1991.

Fałowski, J. *Mniejszość żydowska w Parlamencie II Rzeczypospolitej (1922–1939)*. Cracow, 2006.

Fałowski, J. *Posłowie żydowscy w Sejmie Ustawodawczym 1919–1922*. Częstochowa, 2000 (*Biuletyn. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie. Instytut Filozoficzno-Historyczny*, vol. 7).

Frączek, L. *Rzemieślnicy szczekocińscy od XVIII do połowy XX wieku*. Szczekociny, 2016.

Frączek, L. "Śluby Żydów w Lelowie w latach 1872–1938." *Świętokrzyskie Studia Archiwalno--Historyczne* 8 (2019).

Fuks, M. *Prasa żydowska w Warszawie 1823–1939*. Warsaw, 1979.

Gałęzowski, M. *Żydzi walczący o Polskę. Zapomniani obrońcy Rzeczypospolitej*. Cracow, 2021.

Gapys, J. "Relacje polsko-żydowskie w województwie kieleckim w latach 1918–1939. Wybrane zagadnienia." *Kieleckie Studia Teologiczne* 15 (2016).

Gapys, J., and M.B. Markowski. "Zajścia antyżydowskie w Odrzywole w 1935 r. wyrazem wpływów endecji w województwie kieleckim." *Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego* 1 (34) (1999).

Garncarska-Kadary, B. *Żydowska ludność pracująca w Polsce 1918–1939*. Warsaw, 2001.

Gauden, G. *Lwów – kres iluzji. Opowieść o pogromie listopadowym 1918*. Cracow, 2019.

Gawkowski, R., and J. Rokicki. "Stosunki polsko-żydowskie w sporcie II Rzeczypospolitej." In *Parlamentaryzm, konserwatyzm, nacjonalizm. Sefer jowel. Studia ofiarowane Profesorowi Szymonowi Rudnickiemu*, edited by J. Żyndul. Warsaw, 2010.

Geronin, G. *Żydowscy twórcy i artyści związani ze Śląskiem Cieszyńskim*. Cieszyn, 2014.

Gontarczyk, P. *Pogrom? Zajścia polsko-żydowskie w Przytyku 9 marca 1936 r. Mity, fakty, dokumenty*. Biała Podlaska, 2000.

Gontarek, A. *Żydzi Mińska Mazowieckiego w latach 1918–1939*. Lublin, 2013.

Gospodarka. Wybrane problemy gospodarcze na ziemiach polskich w XIX i XX wieku, edited by A. Landau-Czajka. Warsaw, 2021.

Górniak, S. *Handel detaliczny*. Lwów–Warsaw, 1935.

Górny, J. "Polsko-żydowscy czytelnicy Weiningera a żydowski „Selbsthass"." *Kwartalnik Historii Żydów* 2 (2016).

Hartglas, A. *Na pograniczu dwóch światów*, edited by J. Żyndul. Warsaw, 1996.

Hartz, A. *Żydzi w kulturze polskiej*. Paris, 1961.

Hodoly, A., and W. Jastrzębowski. *Handel wiejski w Polsce międzywojennej. Liczby i fakty.* Warsaw, 1957.

Jaworski, W. *Ludność żydowska w województwie śląskim w latach 1922–1939*. Katowice, 1997.

Jaworski, W. "Oświata żydowska w województwie śląskim (1922–1939)." *Przegląd Historyczno-Oświatowy* 1/2 (2011).

Jaworski, W. *Struktura i wpływy syjonistycznych organizacji politycznych w Polsce w latach 1918–1939*. Warsaw, 1996.

Jaworski, W. *Syjoniści wobec rządu polskiego w okresie międzywojennym*. Sosnowiec, 2002.

Jaworski, W. "Władze żydowskich gmin wyznaniowych w Modrzejowie i Sosnowcu (1868–1948)." *Rocznik Sosnowiecki* 7 (1998).

Jaworski, W. "Życie polityczne Żydów w Sosnowcu w okresie międzywojennym." *Rocznik Sosnowiecki* 2 (1993).

Jaworski, W. *Żydzi w województwie śląskim w okresie międzywojennym*. Katowice, 1991.

Jaworski, W. *Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim. Zarys dziejów*. Sosnowiec, 2006.

Jedlińska-Kawska, A., and T. Kawski. *Społeczność żydowska w Bydgoszczy w XX wieku*. Bydgoszcz, 2015.

Jeziorny, D. *Londyn wobec ochrony mniejszości żydowskich w Europie Środkowo-Wschodniej (1918–1919)*. Łódź, 2016.

Jodłowiec-Dziedzic, A. "Żydzi w Radzie Miejskiej Krakowa w latach 1866–1939. Działalność na rzecz miasta." In *Budowali nowoczesny Kraków. Żydzi w samorządzie miejskim, gospodarczym i finansowym miasta (1866–1939)*, edited by B. Cisowska. Cracow, 2014.

Kawalla-Lulewicz, I. *Kupiectwo i handel w międzywojennym Krakowie (1918–1939)*. Cracow, 2020.

Kawski, T. *Gminy żydowskie pogranicza Wielkopolski, Mazowsza i Pomorza w latach 1918–1942*. Toruń, 2010.

Kawski, T. "Ludność żydowska na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w okresie międzywojennym (1918–1939)." *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie* 13 (1999).

Kawski, T. *Żydowskie gminy wyznaniowe w II Rzeczypospolitej. Studium historyczno-administracyjne*. Bydgoszcz, 2014.

Kendziorek, P. *Żydowski ruch spółdzielczy w Polsce w pierwszej połowie XX wieku. Ideologia i praktyka społeczna*. Warsaw, 2020.

Kęsik, J. "Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich na Kresach Wschodnich w latach 1937–1939." *Dzieje Najnowsze* 1–2 (24) (1992).

Kęsik, J. "Polityka narodowościowa w polskich siłach zbrojnych." *Wrocławskie Studia z Historii Najnowszej. Prace historyczne* 26 (1998).

Kęsik, J. *Zaufany Komendanta. Biografia polityczna Jana Henryka Józewskiego 1892–1981*. Wrocław, 1995.

Koko, E. *W nadziei na zgodę. Polski ruch socjalistyczny wobec kwestii narodowościowej w Polsce*. Gdańsk, 1995.

Koneczny, F. *Cywilizacja żydowska*. Warsaw–Komorów, 2001.

Kopczyńska, I. "Relacje polsko-żydowskie w Poznaniu w okresie dwudziestolecia międzywojennego." In *Od konfliktu do współistnienia i współpracy*, vol. 1: *Bliscy i dalecy sąsiedzi*, edited by K. Grysińska-Jarmuła and T. Maresz. Bydgoszcz, 2017.

Kotula, F. *Miasteczko na przykładzie Głogowa Małopolskiego i jego sąsiadów. Próba biografii*. Rzeszów, 2014.

Kowalski, I. "Antysemityzm w Wielkopolsce w latach 1919–1939." *Kronika Wielkopolski* 3 (2001).

Kowalski, T.A. *Mniejszości narodowe w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918–1939)*. Toruń, 1998.

Kozanecki, S. *Antysemityzm, antyjudaizm, antypolonizm. Źródła konfliktu*. Cracow, 1994.

Kruszyński, J. *Antysemityzm, antyjudaizm, antygoizm*. Włocławek, 1924.

Krynicka, N. "Świat przestępczy w literaturze jidysz." *Midrasz* 12 (1999).

Krześniak-Firlej, D., S. Majewski, and W. Firlej. *Organizacja szkolnictwa w II Rzeczypospolitej 1918–1939*. Kielce, 2014.

Krzywiec, G. "Czy państwo w Polsce pomajowej było czynnikiem antyżydowskim (1926–1939)? Stan badań i perspektywy badawcze." In *Państwo i społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej. Zbiór studiów*, edited by J. Żarnowski. Warsaw, 2014 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 8).

Księga pamięci żydowskiego Lublina, edited by A. Kopciowski. Lublin, 2011.

Kultura i społeczeństwo II Rzeczypospolitej, edited by W. Mędrzecki and A. Zawiszewska. Warsaw, 2012 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 4).

Kultura Żydów polskich XIX–XX wieku, edited by M. Meducka and R. Renz. Kielce, 1992.

Kułan, B. "Komuniści w więzieniu w Kielcach w świetle raportów Straży Więziennej w latach 1932–1935." *Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne* 8 (2019).

Kwiatkowski, E. *Dysproporcje. Rzecz o Polsce przeszłej i obecnej*, edited by A. Garlicki. Warsaw, 1989.

Landau-Czajka, A. *Syn będzie Lech… Asymilacja Żydów w Polsce międzywojennej*. Warsaw, 2006.

Landau, Z., and J. Tomaszewski. *Drobny handel i rzemiosło w Polsce w latach 1918–1923*. Warsaw, 1965.

Laskowska-Gielo, J. "Pogrom w Mińsku Mazowieckim (czerwiec 1936 r.)." *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego* 4 (2000).

Lewandowska, I. "Społeczność żydowska na ziemiach pruskich (Warmii i Mazurach) na przestrzeni dziejów. Zarys problematyki." In *Żydzi wschodniej Polski*, series 5: *W kręgu judaizmu*, edited by J. Ławski and I.E. Rusek. Białystok, 2017.

Lokalność. Wsie, miasteczka, miasta na ziemiach polskich od XVI do XX wieku, edited by A. Landau-Czajka. Warsaw, 2020.

Łapot, M. *Szkolnictwo żydowskie we Lwowie (1772–1939)*. Częstochowa, 2016.

Łuszkiewicz-Dzierżawska, G. "Przedstawiciele społeczności żydowskiej we władzach samorządowych Radomia (1916–1939). Aneks." In *Społeczność żydowska Radomia w I połowie XX wieku. Kultura, Zagłada, rozproszenie*, edited by Z. Wieczorek. Radom, 2008.

Maciągowski, M. *Społeczność żydowska w Chmielniku w XIX–XX wieku. Stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalne*. Poznań, 2012.

Madajczyk, C. "Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich po przewrocie majowym." *Dzieje Najnowsze* 3 (4) (1972).

Majcher-Ociesa, E. *Aktywność gospodarcza ludności żydowskiej w województwie kieleckim w latach 1918–1939*. Kielce, 2013.

Majcher-Ociesa, E. "Majątki ziemskie w posiadaniu Żydów w województwie kieleckim w latach 1918–1939." In *Rola Żydów w rozwoju gospodarczym ziem polskich*, edited by J. Skodlarski and A. Pieczewski. Łódź, 2014.

Majcher-Ociesa, E. "Geislerowie z Wyczerp Dolnych – przemysłowcy czy ziemianie?" *Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku* 8 (2010).

Majcher-Ociesa, E. "Obraz Górnego Śląska w międzywojennej *Gazecie Kieleckiej*." In *Obraz medialny Górnego Śląska w okresie międzywojennym*, edited by D. Keller and K. Węgrzynek. Katowice, 2021.

Majcher-Ociesa E. "Przemysłowcy wyznania mojżeszowego w województwie kieleckim w latach 1919–1939. Próba charakterystyki środowiska." *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F Historia* 76 (2021).

Majcher-Ociesa, E. "Społeczność żydowska na wsi w świetle prac nadesłanych na konkurs dla uczniów „Nasi sąsiedzi – Żydzi"." In *Wieś polska na przestrzeni dziejów*, vol. 2: *II Rzeczpospolita i okres II wojny światowej*, edited by M. Kłusek. Warsaw, 2024.

Majcher-Ociesa, E. [Review of] "Damian K. Markowski, „Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918", Kraków 2019, Wydawnictwo Literackie." *UR Journal of Humanities and Social Sciences* 3 (2019).

Małolepszy, E., and T. Drozdek-Małolepsza. "Sport żydowski na Wołyniu w latach 1921–1939." *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe* 4 (4) (2021).

Mańko, S. *Polski ruch ludowy wobec Żydów (1895–1939)*. Warsaw, 2010.

Mańko, S. "Polacy i Żydzi w środowisku wiejskim Drugiej Rzeczypospolitej. Płaszczyzny współpracy i konfliktów." In *Gospodarka. Wybrane problemy gospodarcze na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, edited by A. Landau-Czajka. Warsaw, 2021.

Markowski, A. "Pogromy, zajścia. Zbiorowe akty przemocy przeciwko Żydom w Białymstoku pierwszych dekad XX wieku." *Studia Judaica* 1 (2011).

Markowski, D.K. *Dwa powstania. Bitwa o Lwów 1918*. Cracow, 2019.

Markowski, M.B. "Udział ludności żydowskiej w rolnictwie i handlu wiejskim województwa kieleckiego w latach 1918–1939." *Kieleckie Studia Historyczne* 8 (1990).

Mauersberg, S. *Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1939*. Warsaw, 1968.

Melezin, A. *Przyczynek do znajomości stosunków demograficznych wśród ludności żydowskiej*. Łódź, 1946.

Melzer, E. *No Way Out. The Politics of Polish Jewry 1935–1939*. Cincinnati, 1997.

Mendelsohn, E. *Żydzi Europy Środkowo-Wschodniej w okresie międzywojennym*. Warsaw, 1992.

Mich, W. *Obcy w polskim domu. Nacjonalistyczne koncepcje rozwiązania problemu mniejszości narodowych 1918–1939*. Lublin, 1994.

Mizgalska, M. *Żydzi w samorządzie miasta Częstochowy w latach 1927–1939*. Warsaw, 2017.

Morawski, W. *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*. Warsaw, 1996.

Morawski, W. *Słownik historyczny bankowości polskiej do 1939 roku*. Warsaw, 1998.

Musialik, Z.M. *Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920 a Żydzi*. Częstochowa, 1995.

Najnowsze dzieje Żydów w Polsce w zarysie (do 1950 r.), edited by J. Tomaszewski. Warsaw, 1993.

Nasi sąsiedzi Żydzi. Z dziejów relacji polsko-żydowskich na Kielecczyźnie w XX wieku, edited by A. Dziarmaga, D. Koczwańska-Kalita, and E. Majcher-Ociesa. Warsaw, 2018.

Natkowska, M. *Numerus clausus, getto ławkowe, numerus nullus, „paragraf aryjski". Antysemityzm na Uniwersytecie Warszawskim 1931–1939*. Warsaw, 1999.

Nitecka, M. "Stosunki polsko-żydowskie w Częstochowie w latach 1918–1939." *Almanach Historyczny* 1 (1999).

Obszary zgody czy konfliktu? Kresy Północno-Wschodnie II Rzeczypospolitej, edited by W. Śleszyński and A. Włodarczyk. Cracow–Białystok, 2014.

Ogonowski, J. *Sytuacja prawna Żydów w Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939. Prawa cywilne i polityczne*. Warsaw, 2012.

Olejniczak, A. *Żydzi w powiecie włocławskim w okresie międzywojennym (1918–1939)*. Włocławek, 2000.

Opoczyńska księga pamięci, compiled and edited by J. Gapys and E. Majcher-Ociesa. Opoczno, 2014.

Orlicki, J. *Szkice z dziejów stosunków polsko-żydowskich 1918–1949*. Szczecin, 1983.

Ożóg, K. "Ruch naturalny ludności żydowskiej w okręgu metrykalnym w Rzeszowie w latach 1842–1943." *Prace Archiwalno-Historyczne* 26 (2014).

Ożóg, M.E. "Prasa żydowska w Rzeszowie w latach 1918–1939." *Prace Archiwalno-Historyczne* 4 (1996).

Pająk, J. "Armia rosyjska wobec galicyjskich Żydów podczas I wojny światowej." *Almanach Historyczny* 23 (2021).

Pakentreger, A. *Żydzi w Kaliszu w latach 1918–1939. Problemy polityczne i społeczne*. Warsaw, 1988.

Pamięć. Historia Żydów polskich przed, w czasie i po Zagładzie, edited by F. Tych. Warsaw, 2004.

Państwo i społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej, edited by J. Żarnowski. Warsaw, 2014 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 8).

Paruch, W. *Od konsolidacji państwowej do konsolidacji narodowej. Mniejszości narodowe w myśli politycznej obozu piłsudczykowskiego (1926–1939)*. Lublin, 1997.

Parys, P. "Informacje o Żydach w aktach powstańczych (komunikat)." In *Żydzi na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*, edited by B. Kalinowska-Wójcik and D. Keller. Rybnik–Katowice, 2014.

Patek, A. *Żydzi w drodze do Palestyny 1934–1944. Szkice z dziejów aliji bet – nielegalnej migracji żydowskiej*. Cracow, 2009.

Patlewicz, R. *Mord rytualny w Rzeszowie? Śledztwo historyczne*. Warsaw, 2020.

Pawlak, J. *Żydzi w dokumentach administracji państwowej w dwudziestoleciu międzywojennym (1918–1939)*. Toruń, 2007.

Pawlina-Meducka, M. *Kultura Żydów województwa kieleckiego (1918–1939)*. Kielce, 1993.

Piątkowski, S. *Dni życia, dni śmierci. Ludność żydowska w Radomiu 1918–1950*. Warsaw, 2006.

Pięta, W. *Tenis stołowy wśród Żydów w Polsce (1924–1949)*. Częstochowa, 2008.

Pinkes Szczekocin. Księga pamięci Szczekocin (Życie i zagłada żydowskiego miasteczka), edited by I. Szwajcer (Ben-Awrom). Tel Aviv, 1959 (Polish version edited by M. Skrzypczyk, M. Tuszewicki, and A. Wieczorek. Szczekociny, 2010).

Polacy, Niemcy, Żydzi w Łodzi w XIX–XX wieku. Sąsiedzi dalecy i bliscy, edited by P. Samuś. Kurowice, 1997.

Polonsky, A. *Dzieje Żydów w Polsce i Rosji*, translated by M. Wilk. Warsaw, 2014.

Polscy Żydzi dla Niepodległej (1918–1939). Historia, kultura, literatura, edited by S.J. Żurek. Lublin, 2020.

Połomski, Ł. "Relacje polsko-żydowskie na Sądecczyźnie w okresie międzywojennym." *Rocznik Sądecki* 42 (2014).

Praca i społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej, edited by W. Mędrzecki and C. Leszczyńska. Warsaw, 2014 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 9).

Procesy socjalizacji w Drugiej Rzeczypospolitej 1914–1939, edited by A. Landau-Czajka and K. Sierakowska. Warsaw, 2013 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 7).

Prowalski, A. *Spółdzielczość żydowska w Polsce*. Warsaw, 1933.

Przeniosło, M. *Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie*. Kielce, 2022.

Radomski, G. *Narodowi demokraci wobec problematyki mniejszości narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1918–1939*. Toruń, 2000.

Razowski, Z. "Relacje polsko-żydowskie w Chrzanowie i okolicy w latach 1918–1923 jako przyczynek do badań nad Szoa." In *Ciemności kryją ziemię. Wybrane aspekty badań i nauczania o Holokauście*, edited by M. Grądzka-Rejak and P. Trojański. Cracow, 2019.

Rejman, A. "Kultura fizyczna ludności żydowskiej w Rzeszowie w okresie międzywojennym." *Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce* 6 (2004).

Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania, kontrowersje, perspektywy, edited by T. Domański and E. Majcher-Ociesa. Kielce–Warsaw, 2021.

Religia a społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej, edited by T. Stegner. Warsaw, 2013.

Renz, R. "Położenie ekonomiczne handlu drobnotowarowego w województwie kieleckim w okresie międzywojennym." *Kieleckie Studia Historyczne* 8 (1990).

Renz, R. *Rzemiosło województwa kieleckiego w okresie międzywojennym. Aspekty społeczne i gospodarcze*. Warsaw, 1984.

Renz, R. *Życie codzienne w miasteczkach województwa kieleckiego 1918–1939*. Kielce, 1994.

Rędziński, K. "Studenci żydowscy we Lwowie w latach 1918–1939." *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie* 25 (2016).

Rędziński, K. "Szkolnictwo żydowskie we Lwowie w latach 1918–1939." In *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*, edited by J. Nikitorowicz and M. Sobecki. Białystok, 1999.

Rodak, M. *Mit a rzeczywistość. Przestępczość osób narodowości żydowskiej w II Rzeczypospolitej. Casus województwa lubelskiego*. Warsaw, 2012.

Rola Żydów w rozwoju gospodarczym ziem polskich, edited by J. Skodlarski and A. Pieczewski. Łódź, 2014.

Rostański, K. *Polonji w Ameryce z Żydami sprawa w dobie Odbudowy Państwa Polskiego*. Warsaw, 1925.

Różański, P. *Amerykańscy Żydzi i amerykańska dyplomacja wobec kwestii żydowskiej w Polsce 1922–1939*. Gdańsk, 2013.

Różański, P. "Pogrom lwowski 22 listopada 1918 roku w świetle zeznań organizacji syjonistycznej złożonych przed komisją Morgenthaua." *Kwartalnik Historii Żydów* 3 (2004).

Różański, P. *Stany Zjednoczone wobec kwestii żydowskiej w Polsce 1918–1921*. Gdańsk, 2007.

Rudnicki, S. *Obóz Narodowo-Radykalny. Geneza i działalność*. Warsaw, 1985.

Rudnicki, S., and M. Wójcicki. "„Polska" alija." *Kwartalnik Historii Żydów* 1 (2008).

Rudnicki, S. *Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej*. Warsaw, 2004.

Schiper, I. *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*. Warsaw, 1937.

Schramm, T. "Żydzi wobec odradzania się państwowości polskiej." In *Przełomy w historii. Pamiętnik XVI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, vol. 2. Toruń, 2000.

Skibińska, P. "Udział Żydów w życiu gospodarczym gminy Sławatycze w okresie dwudziestolecia międzywojennego." *Studenckie Zeszyty Naukowe* 36 (21) (2018).

Składkowski, S. *Kwiatuszki administracyjne i inne*. London, 1959.

Skupień, A. *Ludność żydowska w województwie poznańskim w latach 1919–1938*. Poznań, 2007.

Słabińska, E. "Żydowskie kasy bezprocentowego kredytu jako źródło finansowania rzemiosła, drobnego przemysłu i handlu w II Rzeczypospolitej." In *Rola Kościołów w życiu gospodarczym ziem polskich*, edited by K. Kowalski, R. Matera, and A. Pieczewski. Łódź, 2017.

Smolarczyk, A. "Szkolnictwo i oświata jako przestrzenie konfliktu w relacjach rządu polskiego i mniejszości narodowych na Polesiu w dwudziestoleciu międzywojennym." In

Obszary zgody czy konfliktu? Kresy Północno-Wschodnie II Rzeczypospolitej, edited by W. Śleszyński and A. Włodarczyk. Cracow–Białystok, 2014.

Smolarczyk, A. "Żydowskie organizacje społeczno-kulturalne i sportowe na Polesiu w dwudziestoleciu międzywojennym." In *Żydzi wschodniej Polski*, series 2: *W blasku i cieniu historii*, edited by J. Ławski and B. Olech. Białystok, 2014.

Sobczak, M. *Stosunek Narodowej Demokracji do kwestii żydowskiej w latach 1918–1939*. Wrocław, 1988.

Społeczeństwo międzywojenne. Nowe spojrzenie, edited by J. Żarnowski and W. Mędrzecki. Warsaw, 2015 (*Metamorfozy Społeczne*, vol. 10).

Społeczność żydowska Radomia w I połowie XX wieku. Kultura, Zagłada, rozproszenie, edited by Z. Wieczorek. Radom, 2008.

Stępniewski, K. "Handel w województwie kieleckim w latach 1918–1939." Unpublished PhD thesis, Jan Kochanowski Holy Cross Academy in Kielce. Kielce, 2003.

Studia żydowskie w Polsce – przeszłość, stan obecny, perspektywy. Studium selektywne, edited by S. Gąsiorowski. Cracow, 2014.

Szudarek, K. "Rola Wielkiej Brytanii w ustanowieniu systemu ochrony praw mniejszości narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej po I wojnie światowej. Artykuł recenzyjny monografii Dariusza Jeziornego „Londyn wobec ochrony mniejszości żydowskich w Europie Środkowo-Wschodniej (1918–1919)", Łódź 2016, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, ss. 192." *Historia Slavorum Occidentis* 4 (2021).

Szumański, A. "Moje lwowskie utracone dziedzictwo." In *Funkcjonariusze Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej, podczas okupacji i okresie powojennym – w świetle źródeł archiwalnych i wspomnień*, edited by E. Majcher-Ociesa and W. Rutkowska. Kielce, 2022.

Środowiska historyczne w II Rzeczypospolitej, part 2, edited by J. Maternicki. Warsaw, 1987.

Tam był kiedyś mój dom… Księgi pamięci gmin żydowskich, edited by M. Adamczyk-Garbowska, A. Kopciowski and A. Trzciński. Lublin, 2009.

Tomaszewski, J. "Handel prywatny w Polsce w latach 1936–1939." In *Drobnomieszczaństwo XIX i XX w.*, vol. 1, edited by S. Kowalska-Glikman. Warsaw, 1984.

Tomaszewski, J. "Lwów, 22 listopada 1918." *Przegląd Historyczny* 2 (1984).

Tomaszewski, J. "Memoriał z 1938 r. w sprawie polityki państwa polskiego wobec Żydów." *Teki Archiwalne. Seria nowa* 1 (1995).

"Tragedia Górnego Śląska." *Gazeta Kielecka* 189 (1919).

Tusiński, P.A. "Żydowskie życie polityczne w Radomiu przed drugą wojną światową." In *Społeczność żydowska Radomia w I połowie XX wieku. Kultura, Zagłada, rozproszenie*, edited by Z. Wieczorek. Radom, 2008.

Tych, F. "Uwagi o stosunkach polsko-żydowskich w XX wieku." *Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego* 1 (34) (1999).

Tyszkiewicz, A. *Obóz Wielkiej Polski w Małopolsce 1926–1933*. Cracow, 2004.

Urbanowicz, B. *Rzemiosło w Częstochowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*. Częstochowa, 2004.

Urbański, K. *Gminy żydowskie duże w województwie kieleckim*. Kielce, 2003.

Urbański, K. *Gminy żydowskie małe w województwie kieleckim w okresie międzywojennym*. Kielce, 2006.

Urbański, K. *Społeczność żydowska w Kielcach*. Kielce, 1989.

Urynowicz, M. "Raport Henry'ego Morgenthau. Przemoc antyżydowska podczas wojny z Rosją bolszewicką." *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej* 10 (2011).

Urynowicz, M. *Żydzi w samorządzie miasta Kozienice w okresie międzywojennym 1919–1939*. Warsaw, 2003.

Wapiński, R. *Narodowa Demokracja 1893–1939. Ze studiów nad dziejami myśli nacjonalistycznej*. Wrocław, 1980.

Widera, M. "Gmina wyznaniowa żydowska w Wieluniu w II Rzeczypospolitej w dokumentacji Archiwum Państwowego w Łodzi." *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 39 (2019).

Wierzbieniec, W. *Społeczność żydowska Przemyśla w latach 1918–1939*. Rzeszów, 1996.

Wierzbieniec, W. "Uwagi nad udziałem Żydów w samorządzie Lwowa w okresie II Rzeczypospolitej." In *Historia i dziedzictwo regionów w Europie Środkowo-Wschodniej w XIX i XX w.,* edited by M. Stolarczyk, A. Kawalec, and J. Kuzicki. Rzeszów, 2011.

Wierzbieniec, W. "Zajścia antyżydowskie w Przemyślu pod koniec 1918 roku." In *Świat niepożegnany. Żydzi na dawnych ziemiach wschodniej Rzeczypospolitej w XVIII–XX wieku*, edited by K. Jasiewicz. Warsaw–London, 2004.

Wierzbieniec, W. *Żydzi w województwie lwowskim w okresie międzywojennym. Zagadnienia demograficzne i społeczne*. Rzeszów, 2003.

Wierzbieniec, W. "Z dziejów gminy żydowskiej w Rzeszowie (od XVI do XX wieku)." *Prace Historyczno-Archiwalne* 3 (1995).

Wiśniewski, T. "Konwersje Żydów na ziemiach polskich. Studium przypadku misji barbikańskiej w Białymstoku 1924–1939," PhD thesis, University of Adam Mickiewicz. Poznań, 2011, https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/a1c4adc7-66c5-42e0-9024-16d6b63cce07/content (accessed 20 May 2025).

Wolańczyk, P. "Nieruchomości żydowskie na mapie przedwojennych Kielc." *Studia Muzealno-Historyczne* 15 (2023).

Wołkonowski, J. "Skargi mniejszości żydowskiej na arenie międzynarodowej na zachowanie się żołnierzy polskich podczas wyzwolenia Wilna w kwietniu 1919 r." *Miscellanea Historico-Iuridica* 5 (2007).

Wołkonowski, J. *Stosunki polsko-żydowskie w Wilnie i na Wileńszczyźnie 1919–1939*. Białystok, 2004.

Wójcicki, M. "Stosunek komunistów polskich do problemu antysemityzmu w latach 1918–1925 w świetle dokumentów partyjnych." In *Konserwatyzm, nacjonalizm. Studia nad konfrontacjami ideowymi konserwatyzmu krakowskiego i demokracji narodowej przed 1914 r.,* edited by M. Jaskólski. Cracow, 1989.

Z dziejów i kultury Żydów w Galicji, edited by M. Galas and W. Wierzbieniec. Rzeszów, 2018.

Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku, edited by T. Jurek. Gorzów Wielkopolski, 2007.

Z dziejów stosunków polsko-żydowskich w XX wieku, edited by E. Czop and E. Rączy. Rzeszów, 2009.

"Zabójstwo Grotkowskiego." *Glaukopis* 5–6 (2006).

Zajścia antyżydowskie w Brześciu nad Bugiem 13 V 1937 roku, edited by W. Śleszyński. Białystok, 2004.

Zalewska, G. *Ludność żydowska w Warszawie w okresie międzywojennym*. Warsaw, 1996.

Zamojski, H. *Polacy i Żydzi. Dzieje sąsiedztwa – dzieje waśni. Historia stosunków polsko-żydowskich*. Warsaw, 2012.

Zaporowski, Z. "Uwagi o relacjach polsko-żydowskich w czasie obrony Lwowa w listopadzie 1918 r." In *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania, kontrowersje, perspektywy*, edited by T. Domański and E. Majcher-Ociesa. Kielce–Warsaw, 2021.

Zieliński, K. *Stosunki polsko-żydowskie na ziemiach Królestwa Polskiego w czasie pierwszej wojny światowej*. Lublin, 2005.

Zieliński, K. "Szkolnictwo żydowskie w Polsce w latach 1918–1939." *Almanach Historyczny* 5 (2003).

Żarnowski, J. "Społeczeństwo." In W. Mędrzecki, S. Rudnicki, and J. Żarnowski, *Społeczeństwo polskie w XX wieku*. Warsaw, 2003.

Żbikowski, A. *Żydzi*. Wrocław, 1999.

Żebrowski, R., and Z. Borzymińska. *„Po-lin". Kultura Żydów polskich w XX wieku*. Warsaw, 1993.

Źródła archiwalne do dziejów Żydów w Polsce, edited by B. Woszczyński and V. Urbaniak. Warsaw, 2001.

Życie codzienne społeczności żydowskiej na ziemiach polskich do 1942 r., edited by E. Majcher-Ociesa and B. Wojciechowska. Kielce, 2013.

Żydzi i Piłsudski. Wybór źródeł do historii stosunków polsko-żydowskich w okresie międzywojennym, edited by J. Żyndul, translated by M.M. Bułat, J. Diduszko, R. Gromacka, and A.M. Rosner. Warsaw, 2021.

Żydzi i wojsko polskie w XIX i XX wieku, edited by T. Domański and E. Majcher-Ociesa. Warsaw–Kielce, 2020.

Żydzi w Polsce odrodzonej. Działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna, edited by A. Schiper, A. Tartakower, and A. Hafftka, vols 1–2. Warsaw, 1932–1933.

Żydzi wiejscy i małomiasteczkowi w obrazie wiosek i sztetli przełomu XIX i XX wieku, edited by A. Dziarmaga and K. Karbownik. Kielce, 2024.

Żyndul, J. *Kłamstwo krwi. Legenda mordu rytualnego na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*. Warsaw, 2011.

Żyndul, J. *Państwo w państwie? Autonomia narodowo-kulturalna w Europie Środkowowschodniej w XX wieku*. Warsaw, 2000.

Żyndul, J. *Zajścia antyżydowskie w Polsce w latach 1935–1937*. Warsaw, 1994.